

Korak po korak do hrvatskog frazeološkog minimuma/optimuma

Jukić, Erna

Master's thesis / Diplomski rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:352478>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-09**



Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)



**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Erna Jukić

**Korak po korak do hrvatskog frazeološkog
minimuma/optimuma**

(DIPLOMSKI RAD)

Rijeka, 2023.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Erna Jukić
Matični broj: 0009061880

Korak po korak do hrvatskog frazeološkog minimuma/optimuma

DIPLOMSKI RAD

Diplomski studij: Hrvatski jezik i književnost/Engleski jezik i književnost

Mentor: izv. prof. dr. sc. Željka Macan

Rijeka, 5. srpnja 2023.

IZJAVA

Kojom izjavljujem da sam diplomski rad naslova

izradio/la samostalno pod mentorstvom _____.

U radu sam primijenio/la metodologiju znanstvenoistraživačkoga rada i koristio/la literaturu koja je navedena na kraju diplomskoga rada. Tuđe spoznaje, stavove, zaključke, teorije i zakonitosti koje sam izravno ili parafrazirajući naveo/la u diplomskom radu na uobičajen način citirao/la sam i povezo/la s korištenim bibliografskim jedinicama.

Student/studentica

Potpis

ZAHVALA

Hvala mojoj mentorici izv. prof. dr. sc. Željki Macan na savjetima, usmjeravanju i pomoći tijekom pisanja diplomskoga rada, na razumijevanju te svakoj toploj riječi i ugodnim interakcijama.

Hvala Odsjeku za kroatistiku koji me nije razočarao nakon što sam odlučila zamijeniti studiranje njemačkoga jezika i književnosti studiranjem hrvatskoga jezika i književnosti iako su mi svi govorili koliko je to teško. Međutim, sve se može. Korak po korak do diplome.

Hvala Sveučilišnoj knjižnici Rijeka koja mi je godinama bila drugi dom. Hvala njenim zaposlenicima na svakome osmijehu, toploj riječi i pomoći.

Hvala svim kolegama studentima zbog kojih će mi studentski dani ostati u lijepom sjećanju.

Hvala mojim roditeljima i sestri na strpljenju, razumijevanju i ljubavi koju su mi pružili i hvala mojoj Minkici u čijem se društvu uvijek osjećam bolje.

Najveća hvala mome suprugu Niki koji je svaki dan slušao moje priče o tome što trenutno pišem u diplomskome radu i koji je sve drugo stavljao po strani da bi mi pomogao i učio sa mnom kad mi je to bilo najpotrebnije. Napokon smo dočekali da vidimo kakva mogu biti kad nemam brigu u vezi s ispitima ili pisanjem diplomskoga rada u podsvijesti. Hvala ti što si junački proživljavao sve moje studentske brige i uvijek sa strpljenjem i razumijevanjem trpio moju nervozu i žute minute, kupovao sladolede i rajčice i bez pogovora jeo paštetu kad nije bilo vremena za kuhanje ručka. Hvala što mi čitaš misli i što u ključnim trenucima znaš što treba reći. Hvala što si mi uvijek bezuvjetna podrška i izvor mudrosti. Hvala ti za svaki razgovor, savjet, osmijeh, zagrljaj, dobrotu i ljubav. Hvala ti za sve!

Sadržaj

1. Uvod	1
2. O frazeologiji i frazemima	2
2.1. Uvod u frazeologiju	2
2.2. Frazemi i njihova obilježja	3
3. Korak po korak do hrvatskog frazeološkog minimuma/optimuma	11
3.1. Frazeološka jezična kompetencija	11
3.2. Kolokacijska kompetencija i vokabular kao važna sastavnica u razumijevanju i uspostavljanju komunikacije na određenom jeziku	11
3.3. Komunikacijska kompetencija	17
3.4. Kulturološka kompetencija	19
3.5. Ovladavanje frazemima u inome jeziku	20
4. Korak bliže hrvatskom frazeološkom minimumu/optimumu	26
4.1. Uvod u istraživanja – Što je minimum/optimum i zašto je potreban?	26
4.1.1. Istraživanje Melite Aleksa Varga i Ane Keglević o poslovicama u hrvatskome jeziku	31
4.1.2. Istraživanje Melite Aleksa Varga i Hrisztaline Hrisztove-Gotthardt o poslovicama u hrvatskome jeziku	33
4.1.3. Istraživanje Mateja Meterca o poslovicama u slovenskome jeziku	37
4.1.4. Istraživanje Erle Hallsteinsdóttir i sur. o frazemima u njemačkome jeziku	41
4.1.5. Istraživanje Dragane Kuzmanovske i sur. o frazemima u njemačkome i engleskome jeziku	47
5. Zaključak	50
6. Popis literature	53
7. Sažetak	59
8. Naslov i ključne riječi	60

1. Uvod

Frazeologija je jezikoslovna disciplina koja proučava frazeološke sastavnice u jeziku. Iako im je struktura uglavnom čvrsta, zbog njihove metaforičnosti i semantičke preoblike ovladavanje njihovim značenjima može se pokazati izazovnim za učenike drugoga ili stranoga jezika. Jednako tako, u frazeodidaktičkome smislu, učiteljima može biti izazovno poučavati ih.

U tome svjetlu, prvotno se postavlja pitanje što (koje frazeme), a zatim i zašto (baš te frazeme) te na koji način najbolje poučavati frazeme. Ovim se radom želi postaviti svojevrsan teorijski temelj za potencijalna istraživanja i uspostavljanje hrvatskog frazeološkog minimuma ili optimuma koji bi u nekoj mjeri mogao dati odgovor na pitanja što i zašto. Na kraju ovoga rada poznat će biti i odgovor na pitanje kako, odnosno na koji način i kojim istraživačkim metodama doći do toga popisa učestalih i poznatih frazema.

U nastavku ovoga rada bit će riječi o frazeologiji i frazemima kao njezinim osnovnim jedinicama proučavanja. Zatim će se korak po korak približavati hrvatskom frazeološkom minimumu ili optimumu. Prvi korak jest upoznavanje s kompetencijama koje učenik inoga jezika treba posjedovati da bi mogao ovladati frazemima i upotrebljavati ih, a potom se i uspješno sporazumijevati - bez (većih) poteškoća u komunikaciji. Nakon toga se pravi korak bliže hrvatskom frazeološkom minimumu ili optimumu uviđanjem zbog čega je on uopće potreban i upoznavanjem s istraživanjima čije su se metode pokazale korisnima za njegovo uspostavljanje u nekim europskim jezicima. Isti se u pregledu koji se donosi u ovome radu dijelom promatra i u suodnosu prema paremiološkom minimumu/optimumu i podudarnostima u pristupu njihovu uspostavljanju.

2. O frazeologiji i frazemima

2.1. Uvod u frazeologiju

Kada govorimo o frazeologiji (grč. *phrasis* = „izraz“ + *logos* „riječ, govor“), prvenstveno mislimo na jezikoslovnu disciplinu ili znanost o ustaljenim izrazima čvrste strukture koje izučavamo na teoretskom planu unutar okvira jednoga ili više jezika. Nakon toga pomišljamo na drugo značenje koje obuhvaća cjelokupnost frazema koji se raspoređuju prema određenim kriterijima.¹

Ta podjela može biti „prema semantičkome polju (zoonimna, somatska frazeologija), prema podrijetlu i proširenosti uporabe (internacionalna, nacionalna, posuđena frazeologija), prema vremenskoj raslojenosti (arhaična), prema područnoj raslojenosti (dijalektna, regionalna frazeologija)“², a posebno je izdvojeno proučavanje frazeologije pojedinih književnika i strukturnih frazeoloških tipova.³

Budući da se frazeologija izdvojila od leksikologije ili, drukčije rečeno, osamostalila tek nakon 1947. godine (nakon objave rada jezikoslovca Viktora Vladimirovića Vinogradova „Osnovni tipovi frazeoloških jedinica u ruskom jeziku“), smatra se jednom od najmlađih jezikoslovnih disciplina.⁴ Međutim, ipak je ostala u uskoj svezi s leksikologijom zbog prirode predmeta i metoda istraživanja. Njezin razvoj i osamostaljenje dugujemo ruskim jezikoslovcima poput Šanskoga, Rozenzona, Telija, Molotkova i Mokienka koji su, uz V.V. Vinogradova, pridonijeli stvaranju uvjeta za teoriju frazeologije, a tome su također doprinijeli i Jespersen, Secheyay i Bally.⁵ Nakon razvoja na području bivšega Sovjetskog saveza, vrlo brzo je postala popularna i među jezikoslovcima ostalih slavenskih zemalja.

¹ Fink-Arsovski, Željka, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, str. 5.

² Kovačević, Barbara, *Hrvatski frazemi od glave do pete*, str. 3.

³ Ibid. str. 3.

⁴ Fink-Arsovski, Željka, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, str. 6.

⁵ Kovačević, Barbara, *Hrvatski frazemi od glave do pete*, str. 3.

Kada govorimo o razvoju frazeologije u Hrvatskoj, veliku ulogu u tome imala je Antica Menac koja je početkom 70-tih godina 20. stoljeća sa skupinom suradnika potaknula sam razvoj i osnutak Zagrebačke frazeološke škole. Važno je naglasiti da su brojni jezikoslovci mnogo prije osamostaljenja frazeologije kao znanstvene discipline uočili i registrirali neke semantički cjelovite izraze, ali zbog nedostatka boljšeg rješnja najčešće su ti izrazi bili svrstavani među poslovice ili uzrečice, kao i u starije rječnike. Takvi semantički cjeloviti izrazi su kasnije nazvani frazemima, u skladu s nazivima za ostale jezične jedinice jezika kao sustava, te se smatraju osnovnim jedinicama frazeološkoga jezičnog sustava. Taj se termin ustalio u frazeološkoj literaturi na hrvatskome jeziku te će se koristiti i u ovome radu.⁶

2.2. Frazemi i njihova obilježja

Četiri važna obilježja frazema prema Josipu Matešiću su reproduciranje, formalno ustrojstvo, idiomatičnost i uklapanje u kontekst, a tu mislimo na ustaljenu i čvrstu svezu riječi, neraščlanjivost i punoznačnost najmanje dviju riječi, semantičku pretvorbu barem jednoga člana te jednostavnost frazema u rečenici.⁷

Antica Menac nadodaje i obilježja koja ne smatramo obvezatnima, a to su metaforičnost, neprobojnost, emocionalnost, nacionalno obilježje i neprevodivost. Menac ističe da se ponekad neka od sastavnica frazema ipak može zamijeniti istoznačnicom, semantički vrlo bliskom riječi ili semantički potpuno oprečnom riječi iako se frazem smatra svezom riječi čija je struktura čvrsta. Kao primjere navodi *čovjek od riječi/od besjede; dobiti po njušci/po zubima; život mu visi o dlaci/niti; praviti se Tošo/Englez* i dr.⁸

⁶ Fink-Arsovski, Željka, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, str. 6.

⁷ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 16

⁸ Menac, Antica, *O strukturi frazeologizma*, str. 2.

Željka Fink Arsovski tim obilježjima pak nadodaje i slikovitost, ekspresivnost i konotativnost u značenju, a jednu od najvažnijih karakteristika smatra desemantizaciju, odnosno semantičku preobliku sastavnica frazema.⁹

Prema Menac, frazeologija u užem smislu podrazumijeva prethodno spomenutu desemantizaciju frazema koja može biti potpuna i djelomična. Kod potpune desemantizacije događa se cjelokupna semantička preobrazba nakon koje frazeološko značenje postaje potpuno novo kao u primjeru frazema *bez dlake na jeziku* što bi značilo ‘otvoreno bez okolišanja i ustručavanja’. Kod djelomične desemantizacije semantičku preobrazbu doživljava samo dio frazeoloških sastavnica, a nedesebantizirane se sastavnice uključuju u samo određenje ukupnog frazeološkog značenja kao u primjeru *živjeti na tuđi račun* u značenju ‘živjeti od tuđega rada’.¹⁰

Širi smisao frazeologije podrazumijeva cjelovitost i čvrstu strukturu, ali uz izostanak desemantizacije. Pa tako frazeologija u širem smislu podrazumijeva nultu desemantizaciju koja se javlja u izrazima koji pripadaju terminologiji ili administrativnom i publicističkom stilu (npr. *crna burza*, *poljski miš*, *jaje na oko*, *morski pas*, *veliki petak* itd.). Tu se radi i o glagolskim sklopovima u kojima samo imenica upućuje na frazeološko značenje. To pobliže objašnjava primjer *uzeti u zaštitu koga* > *zaštiti koga*.¹¹

Kada govorimo o obliku frazema, oni se dijele na sveze riječi, frazemske rečenice i fonetske riječi. Tu podjelu prihvaćaju Fink Arsovski (2002) i Menac (2007). Nasuprot njihovu mišljenju, Matešić (1982) isključuje fonetske riječi iz te podjele jer navodi da se frazem sastoji od najmanje dvije punoznačne riječi.¹² Fink Arsovski, za razliku od Matešića, drži da se frazem može sastojati i od

⁹ Fink-Arsovski, Željka, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, str. 7.

¹⁰ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 17.

¹¹ Fink-Arsovski, Željka, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, str. 7.

¹² Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 17.

kombinacije punoznačne i nepunoznačne riječi, a ne samo punoznačne.¹³ I Matešić kasnije, u svome drugom rječniku, uključuje i prijedložne izraze kao dio strukture frazema.¹⁴

Sveze riječi koje sadrže najmanje dvije autosemantične i naglašene riječi su najzastupljeniji oblici frazema. Veza među takvim svezama riječi može biti zavisna, a time se misli na:

- a) Kongruenciju ili sročnost, odnosno slaganje u rodu broju i padežu glavne i zavisne riječi kao u primjerima *u svakom slučaju* i *iz petnih žila*.
- b) Rekciju ili upravljanje gdje završnoj riječi glavna riječ određuje pojavni oblik upravljajući gramatičkim svojstvima. Ona može biti imenička (*živa enciklopedija*), glagolska (*dirati stare rane*) i pridjevska (*dupkom pun*).
- c) Pridruživanje koje se odnosi na to kada se zavisna riječ ne mijenja ili se koristi u osnovnom obliku kao u primjerima *krivo gledati* i *mirno spavati*.¹⁵

Kada frazemske sastavnice nisu određene gramatičkim odnosom, govorimo o nezavisnoj vezi, kao naprimjer *kratko i jasno* i *ni živ ni mrtav*. Često su frazemi i potpune frazemske rečenice, a one mogu biti jednostavne (*vrag ne spava*) ili složene tj. nezavisnosložene frazemske rečenice (*Lazo laže, a Mato maže*) i zavisnosložene (*trla baba lan da joj prođe dan*).¹⁶ Što se tiče samoga poretka riječi on je također čvrst i stabilan i to možemo dokazati primjerom *slika i prilika*, ali ne i *prilika i slika*.¹⁷

Leksičko-gramatička stabilnost frazema koja se ogleda u stalnom sastavu i rasporedu njegovih sastavnica jednim je od temeljnih obilježja koja se frazemima pridaju u tradicionalnom pristupu, uz polileksičnost, reproduciranje u gotovu obliku, desemantiziranost te ustaljenost i konvencionalnost.¹⁸ Obilježju

¹³ Fink-Arsovski, Željka, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, str. 7.

¹⁴ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 17.

¹⁵ Ibid. str. 17-18.

¹⁶ Ibid. str. 18.

¹⁷ Menac, Antica, *O strukturi frazeologizma*, str. 1.

¹⁸ Filipović Petrović, Ivana, *Kada se sretnu leksikografija i frazeologija. O statusu frazema u rječniku*, str. 55-57.

polileksičnosti te konvencionaliziranosti i reproduciranja u gotovu obliku u kognitivnolingvističkom se pristupu frazemima pridodaju i promjenjivost te semantička transparentnost. Kognitivnolingvistička istraživanja posebnu pozornost posvećuju pitanju promjenjivosti frazema, „ponajviše kako su frazemi prikazani i organizirani u govornikovoju kognitivnoj gramatici i koji su kognitivni procesi u pozadini toga, a zatim i koje su granice varijanti i modifikacija frazema i mogu li se one objasniti pomoću općih kognitivnih procesa.“¹⁹ U novijim se pristupima frazeološkim istraživanjima primjenjuje metoda koncepta kao tematsko-značenjskih područja.²⁰

U različitim krajevima možemo unutar frazema pronaći različite riječi istoga značenja koje mogu ući ili u književnu normu ili ostati u upotrebi kao dijalektizmi ili lokalizmi. Neki od primjera su *dobiti košaru/korpu, udariti glavom o zid/duvar* i *dobiti šipak/figu*. Postoje i neki frazemi koji se upotrebljavaju samo s dijalektalnom riječi, naprimjer *imati putra na glavi*, a ne *imati maslaca ili masla na glavi*.²¹

Frazeološke se sastavnice mogu zamijeniti i zbog gramatičkoga značenja, a ne samo leksičkoga. Primjerice, promjena svršenoga i nesvršenoga vida glagola (*primati/primiti k srcu, dovoditi/dovesti u zabunu*) i promjena gramatičkih oblika (*branio se/branit ću se rukama i nogama, zdrav/zdrava kao riba*). Postoje i zamjene s obzirom na gledište subjekta i objekta radnje (*ostaviti na cjedilu i ostati na cjedilu, dati po njušci ili dobiti po njušci*), kao i zamjene riječi suprotnih značenja kojima se stvaraju parovi frazema-antonima (*kratkog vijeka-dugog vijeka, ići uz dlaku-ići niz dlaku*), ali ne u svim slučajevima jer frazemu *desna ruka* ne pridodajemo antonimski parnjak lijeva ruka.²²

¹⁹ Filipović Petrović, Ivana, *Kada se sretnu leksikografija i frazeologija. O statusu frazema u rječniku*, str. 79.

²⁰ Usp. Kovačević, Barbara, *Hrvatski frazemi od glave do pete*, str. 126; Macan, Željka, *U četiri oka: o hrvatskim frazemima s brojevnim sastavnicom*, str. 83-110.

²¹ Menac, Antica, *O strukturi frazeologizma*, str. 2.

²² Ibid. str. 3.

Povrh toga, frazemi su često stilistički i emocionalno obojeni. Njihova slikovitost i originalnost te česta temeljenost na folklornim i drugim nacionalnim motivima popraćene su mnogim podacima o prošlim vremenima naroda u kojima su nastali, njihovim običajima, nazorima i karakteru.

Značenje mnogih frazema se ponekad ne može shvatiti bez pomoći znanosti poput povijesti, geografije, etnologije, psihologije i dr., a ponekad je potrebno i spojiti jezikoslovlje sa znanstvenom metodologijom tih znanosti pa tako nastanu, primjerice, etnolingvistika i psiholingvistika. Takve frazeme Menac uvjetno naziva nacionalnima, a ističe i da ih često drugi narodi ne razumiju te da ih je teško prevesti. To su primjeri poput *trice i kućine*, *i mirna Bosna, na vrbi svirala*, *praviti se Englez*, *ni rod ni pomoz bog* i dr.²³

Turk naglašava da su oni posebni po tome što mogu sadržavati neki toponim, osobno ime ili povijesni događaj koji može izravno upućivati na nacionalni karakter frazema, a i po tome što se njihovo značenje ne može predvidjeti temeljem pojedinačnih sastavnica. To su, primjerice, *pozvati crnu Maricu*, *Zvonimirova baština*, *nemati blage veze*, *nemati tri čiste u glavi* i dr. Njihova se posebnost očituje i u sadržavanju sastavnice koja samostalno ne postoji u leksiku nekoga jezika kao npr. *ni bu ni mu*, *prodavati zjake* i *ni trt ni mrt*. Također se može raditi i o osobnim imenima unutar frazema, a takvi frazemi mogu biti domaći (*Martin u Zagreb*, *Martin iz Zagreba*, *smotati koga kao Vlah pitu*, *jak kao Likota*, *turska sila* i dr.) ili stranoga podrijetla (*Bartolomejska noć*, *Pirova pobjeda*, *Kolumbovo jaje* i dr.).²⁴ Važno je istaknuti da se potonji mogu primiti u izravnome ili neprevedenome obliku (najčešće iz latinskoga jezika, npr. *persona grata*, *pro forma*, *alter ego* i dr.) ili u prevedenome obliku koji je puno češći. Podudarnost u izrazu i semantička podudarnost u jeziku primaocu i davaocu pretpostavke su na temelju kojih se frazemi mogu odrediti kao općeeuropski. Uzimajući u obzir njihovo podrijetlo, oni mogu biti biblijskoga

²³ Menac, Antica, *Svoje i posuđeno u frazeologiji*, str. 9.

²⁴ Turk, Marija, *Naznake o podrijetlu frazema*, str. 38.

podrijetla ili uopće kršćanskoga karaktera (*od Adama i Eve, nevjerni Toma, zlatno tele* i dr.), motivirani mitologijom, povijesnim ličnostima ili događajima (*Ahilova peta, Gordijski čvor* i dr.), poznatim izrekama poznatih ličnosti (*biti ili ne biti, nešto je trulo u državi Danskoj* i dr.), općim značenjem (*probiti led, imati u krvi* i dr.) te novijim frazemima s obzirom na politiku, ekonomiju i sl. (*crno tržište, državni udar, viša sila* i dr.).²⁵

Prilikom poučavanja stranoga jezika potrebno je posebno se posvetiti takvim frazemima baš zbog toga što se njihovo značenje ne može shvatiti samo sagledavanjem njihovih pojedinačnih sastavnica. Učenik stranoga jezika bi trebao uočiti da se radi o frazemu kao cjelini i informirati se o njegovu značenju kao cjeline, a ne o značenjima njihovih sastavnica pojedinačno.²⁶

Nasuprot nacionalnoj frazeologiji stoji i međunarodna frazeologija.²⁷ Najčešći načini njezina širenja su prevođenje književnih, znanstvenih i drugih djela, putem novinskih vijesti, primjenom novih tehničkih i ostalih dostignuća za koja je potrebno pronaći nazive i sl.²⁸ Ordulj ističe prevladavanje domaćih frazema zbog upućivanja na običaje, svjetonazor, društvene i kulturnopovijesne odnose unutar pojedinoga naroda.²⁹

Vezujući se na komunikacijsku kompetenciju i hrvatski frazeološki minimum/optimum koji je i središnja tema ovoga rada, važno je spomenuti i novije razgovorne frazeme koji ulaze u uporabu, pritom potiskujući stare frazeme u pasivni leksički sloj. Možemo razlikovati frazeme koje koriste različiti naraštaji ili frazeme koje koriste obrazovani ili manje obrazovani ljudi. Primjerice, razlika je vidljiva između poznavatelja i nepoznavatelja engleskoga jezika u onim frazemima kojima je jedna od sastavnica riječ iz engleskoga jezika. Budući da neki frazemi nisu toliko učestalo korišteni u svim dijelovima Hrvatske, oni ovise

²⁵ Turk, Marija, *Naznake o podrijetlu frazema*, str. 40-42.

²⁶ Menac, Antica, *Svoje i posuđeno u frazeologiji*, str. 9.

²⁷ Ibid. str. 10.

²⁸ Menac, Antica, *Svoje i posuđeno u frazeologiji*, str. 13.

²⁹ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 18.

i o mjestima u kojima nastaju i o njihovu opstanku.³⁰ Prema Fink (1986), obilježja razgovornoga frazema su „ocjenjsko značenje, slikovitost, neusiljenost, prirodnost u izražavanju, intenzivnije značenje od značenja neutralnih riječi, unosi ironičan, šaljivi ili podcjenjivački ton, deminutiv u sastavu frazema može utjecati na njegovu stilsku sniženost, stilski snižena komponenta u sastavu frazema ukazuje na sniženost frazema u cjelini.“³¹

Neki od frazema koji se u hrvatskim frazeološkim općim rječnicima ne pronalaze, a koje Mance i Trtanj spominju, su *koji/kakav lik*, *gladan k'o Srbija* (za koji navode da je rasprostranjen u razgovornome jeziku osječkoga područja), *ubit se k'o životinja*, *lud k'o šiba*, *nabaciti/baciti grbu*, *nabaciti kukavicu* i *biti spaljen*.³²

Neka se dvojna značenja frazema mogu shvatiti ovisno o kontekstu i o uporabi intonacije. Takav primjer frazema je frazem *koji/kakav lik* koji se može pojaviti i s pozitivnim i negativnim značenjem.³³ Kao neke od novijih razgovornih frazema sa sastavnicom posuđenom iz engleskoga jezika autorice spominju *nije bed*, *biti kul*, *prodati spiku*, *biti fer* i *biti u trendu*. Neke frazeme s imenicom *bed* (od *engl.* *bad* ‘loš’) nalazimo i u Hrvatskom frazeološkom rječniku (npr. *biti u bedu*, *pasti/padati u bed*). Međutim, frazeme *baciti/bacati u bed* koga, *nije bed*, *bez beda*, *bed je komu*, tamo ne pronalazimo, ali ih Menac opisuje u svojoj knjizi Hrvatska frazeologija. U frazemima *imati spiku*, *nabaciti spiku*, *prodati spiku* i *kužiti spiku*, riječ *spika*, koja je prilagođena hrvatskome jeziku, dolazi od *engl.* *speak* u značenju ‘govoriti’.³⁴

Zbog navedenih značajki vrlo je izazovno poučavati frazeme, a još je izazovnije ovladavanje njima u učenju hrvatskoga kao inoga jezika (drugoga, nasljednog ili stranog). Pristup poučavanju frazema u nastavi inojezičnoga

³⁰ Mance, Nina, Trtanj, Ivana, *Noviji razgovorni frazemi*, str. 175.

³¹ Fink (1986., str. 98), navod prema Mance, Nina, Trtanj, Ivana, *Noviji razgovorni frazemi*, str. 176.

³² Mance, Nina, Trtanj, Ivana, *Noviji razgovorni frazemi*, str. 176.

³³ *Ibid.* str. 177-178.

³⁴ *Ibid.* str. 179-180.

hrvatskoga predstavlja složeno područje i nastavni sadržaj kojem treba pristupiti na sustavan način, u skladu s temeljnim načelima suvremene frazeodidaktike.³⁵

³⁵ V. u Vidović Bolt, Ivana, *O mogućnostima poučavanja i usvajanja hrvatskih frazema*, str. 252-264; Kacjan, Brigita, *Frazeofil ili frazeofob – postoji li uopće izbor? Kvalitativno empirijsko istraživanje*, str. 47-63.

3. Korak po korak do hrvatskog frazeološkog minimuma/optimuma

3.1. Frazeološka jezična kompetencija

Frazeološka je kompetencija, kako ističu Ćavar i Vidović Bolt, pojam koji je posljednjih godina postao prilično uobičajen u primijenjenom jezikoslovlju. Tim se pojmom podrazumijeva mogućnost prepoznavanja, razumijevanja i ispravne upotrebe frazeoloških jedinica, odnosno konvencionaliziranih i, do neke mjere, fiksnih višerječnih jedinica čije se značenje ne može u potpunosti iščitati iz značenja pojedinačnih leksičkih sastavnica. S druge strane, taj pojam podrazumijeva i mogućnost razumijevanja i ispravne upotrebe figurativnih izraza poput metaforičkih izraza, frazeoloških jedinica, poslovice i nekih kolokacija.³⁶

Pojam frazeološka kompetencija je potaknut razvojem pojma komunikacijska kompetencija u primijenjenom jezikoslovlju.³⁷ Samo usvajanje i poznavanje frazeologije i frazeoloških jedinica je dugotrajan proces koji se odvija postupno. Najčešće se to događa dovoljnom izloženošću jeziku i višestrukim susretanjem s određenim frazeološkim jedinicama. Smatra se da je mogućnost razumijevanja frazeoloških jedinica uvjetovana kronološkom dobi govornika, dovoljno razvijenom metalingvističkom svijesti, kao i mogućnosti funkcionalne uporabe kontekstualnih informacija.³⁸

3.2. Kolokacijska kompetencija i vokabular kao važna sastavnica u razumijevanju i uspostavljanju komunikacije na određenom jeziku

Prva pomisao kada čujemo riječ vokabular pretežito bude znanje ili vladanje jednočlanim leksičkim jedinicama i pritom najčešće pomislimo na

³⁶ Ćavar, Ana, Vidović Bolt, Ivana, *Phraseological Competence and Stability of Structure in Phraseological Units*, str. 13.

³⁷ *Ibid.* str. 14.

³⁸ *Ibid.* str. 15.

punoznačne riječi. Međutim, vokabularom možemo poimati i znanje ili vladanje frazemima ili kolokacijama koji su također leksičko bogatstvo pojedinoga jezika. Točnije bismo vokabular definirali fondom riječi nekoga jezika, a za potrebe ovoga rada mogli bismo govoriti i o fondu frazema hrvatskoga jezika ili o frazeologiji hrvatskoga jezika kao ukupnosti njegovih frazeoloških sredstava, pa tako i gotovo sve što se u daljnjem tekstu bude govorilo o vokabularu može biti primjenjivo i na frazeme.

Jedan od izazova prilikom učenja ili poučavanja inoga jezika jest usvajanje vokabulara da bi se učenik određenoga jezika mogao njime koristiti i razumjeti ga.

Ordulj ističe da je veliki broj učenika naglasio da im je to od velike važnosti jer im je time na početnome stupnju znanja omogućeno snalaženje u novoj sredini, a na višim stupnjevima im se otvara mogućnost preciznijeg izražavanja i razumijevanja nijansi u značenju. Izazovno je i u moru poučavanja gramatičkih struktura pronaći idealan način poučavanja vokabulara jer je iskustvo velikoga broja nastavnika inoga jezika potvrdilo da je to vrlo opsežna sastavnica koju treba obraditi i kojom neizvorni govornik treba ovladati. Uostalom, poznavati riječ ne znači samo znati njezino značenje, nego i poznavati njezin oblik i upotrebu u odgovarajućem kontekstu i funkcionalnom stilu.³⁹

Govoreći o znanju riječi, važno je spomenuti i receptivno i produktivno znanje misleći pritom na znanje koje povezujemo s jezičnim vještinama slušanja i čitanja i znanje koje povezujemo s pisanjem i govorenjem. To su jezične vještine koje su govorniku prijeko potrebne prilikom prenošenja poruke.⁴⁰ Već nam je poznato, kako iz područja usvajanja prvoga jezika, tako i iz područja ovladavanja inim jezikom, da je mnogo veća količina znanja o leksičkim jedinicama koje prepoznajemo i razumijemo nego li o onima koje produktivno upotrebljavamo

³⁹ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 64.

⁴⁰ Ibid. str. 65.

prilikom govorenja i pisanja. Ne može se znati kada leksička jedinica prelazi iz receptivnoga u produktivni vokabular, ali vjeruje se da se radi o isprepletenosti i interakciji između njih jer, primjerice, i tijekom čitanja i slušanja dolazi do proizvodnje značenja. Često je potrebno i predviđanje leksičkih jedinica pa se tada opet potrebno osloniti na produktivno znanje.

Ordulj zaključuje da su poznavanje gramatičkih funkcija, kolokacija i ograničenja u uporabi neke riječi također dijelom njezine uporabe u određenome kontekstu. Kada bismo to htjeli primijeniti na kolokacije, rekli bismo da receptivno znanje kolokacija uključuje znanje o mogućim supojavljivanjima, odnosno kombiniranjima dviju riječi, dok se produktivno odnosi na ograničenja u uporabi pojedinih riječi u okviru točno određene kolokacije. Ordulj, nadalje, upućuje na zahtjevnost postupaka koje neizvorni govornik pritom mora proći. Potrebno je usvojiti određenu količinu riječi na objema razinama znanja, a potom ih pohraniti u mentalni leksikon te ih onda prizvati i upotrijebiti. Time se zapravo razvijaju strategije učenja i usvajanja vokabulara.⁴¹

Uz receptivno i produktivno znanje riječi, u literaturi se ističe i poznavanje vokabulara s obzirom na širinu i dubinu. Širina vokabulara podrazumijeva opseg, tj. sveukupan broj leksičkih jedinica koje neizvorni govornik poznaje na određenoj razini znanja. Kako bi se procijenila sveukupna širina vokabulara u inome jeziku, leksičke jedinice se prikupljaju ili uzorkovanjem riječi iz rječnika ili na korpusno utemeljenim grupama riječi koje su često poredane prema čestotnosti. Širina vokabulara se može procijeniti, naprimjer, zadacima višestrukoga izbora, uparivanjem sinonima, prijevodnim vježbama ili listama riječi s mogućim odgovorima „da-ne“ i sl.⁴²

Često se dovodi u pitanje količina leksičkih jedinica koje je potrebno usvojiti da bi bile dijelom produktivnoga vokabulara odrasloga govornika. Ordulj

⁴¹ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 65.

⁴² Ibid. str. 66.

navodi kako Thornbury (2002) ističe da oko 20,000 leksičkih jedinica čine vokabular obrazovanoga izvornog govornika, dok neizvorni govornik inoga jezika ima vokabular od oko 5000 leksičkih jedinica. Dakako, sve to ovisi i o potrebama govornika. On, nadalje, naglašava da oko 2000 do 3000 leksičkih jedinica čine osnovni, odnosno temeljni vokabular, a više od 5000 leksičkih jedinica čini jezik struke.⁴³

Za razliku od širine vokabulara koja podrazumijeva opseg, kada govorimo o dubini mislimo na kvalitetu znanja vokabulara. Nasuprot tom mišljenju, Henriksen (1999) ipak drži da je takvo određivanje dubine vokabulara ipak površno.⁴⁴ S druge strane, Schmit i sur. (2011) dubinu vokabulara pobliže objašnjavaju kao mogućnost receptivnog i produktivnog iskorištavanja leksičke jedinice.⁴⁵ Qian (1998) u Ordulj navodi nekoliko aspekata znanja leksičkih jedinica koji se odnose na dubinu vokabulara. To su izgovor, pravopis, značenje, uporaba, čestotnost te morfološka, sintaktička i kolokacijska obilježja leksičkih jedinica. Stoga on uz samo poznavanje značenja leksičkih jedinica pridodaje i znanje o paradigmatiskim i sintagmatiskim odnosima među leksičkim jedinicama, odnosno znanje o antonimima, sinonimima, hiponimima itd. i kolokacijskim ograničenjima.⁴⁶

Prema Nationu (2001), tri su vrste leksičkih jedinica koje se mogu odabrati za obrađivanje na nastavi i procjenjivanje. Visoko čestotne leksičke jedinice su prva vrsta kojih je u engleskome jeziku oko 2000. Budući da je njihov postotak vrlo mali, Nation drži da zaslužuju osobitu pozornost. Nisko čestotne leksičke jedinice su druga vrsta, a njihova uporaba ovisi o društvenom i osobnom govornikovu preferiranju. Treća vrsta leksičkih jedinica prema Nationu se odnosi

⁴³ Thornbury (2002.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 66.

⁴⁴ Henriksen (1999.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 66.

⁴⁵ Schmit i sur. (2011.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 66.

⁴⁶ Qian (1998.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 67.

na specijalizirani vokabular jezika struke.⁴⁷ Kako navodi Ordulj, Read (2000) je mišljenja da je prilikom sastavljanja testova za procjenu usvojenosti vokabulara potrebno odrediti čestotu leksičkih jedinica u jeziku te onda odabrati one jedinice koje su obrađivane na nastavi i s kojima su se učenici susretali u udžbenicima i leksičkim vježbama. Još jedna vrlo važna odluka prilikom sastavljanja zadataka za procjenu znanja jest određivanje pojavljivanja odabranih leksičkih jedinica u izolaciji ili unutar konteksta, s time da je potonje uvijek više poželjno. Na taj način se može procijeniti i poznavanje kolokacija i stilistike, kao i značenja uporabe te znanje o gramatičkim obilježjima leksičke jedinice.⁴⁸

Jednako je važna i količina napora koju je potrebno uložiti da bi se pojedina riječ naučila, odnosno teret učenja. Kako spominje Ordulj, Nation (2001) ističe da će oni učenici čiji je izvorni jezik blizak inome imati slabiji teret učenja riječi, a oni čiji je izvorni jezik bitno različit od inoga imat će jači teret učenja.⁴⁹ Međutim, to nije uvijek tako jer učenicima mogu zadavati poteškoće lažni prijatelji, leksičke jedinice sličnoga oblika ili one koje nemaju prijevodni ekvivalent u inome ili materinskome jeziku (npr. glagoli *umivati se*, *ljetovati*, *zimovati* itd.).⁵⁰

Krajem 20. stoljeća se leksička sastavnica počela sustavnije istraživati, a time je i napušteno mišljenje o prirodnom usvajanju vokabulara, a prihvaćen leksički pristup metodi poučavanja stranih jezika kojemu je učenje riječi u središtu pozornosti. 90-ih godina prošloga stoljeća je tu metodu opisao Michael Lewis. Tradicionalniji pristupi su odvojili gramatiku i leksik, a leksički pristup stavlja naglasak na leksem i njegov proizvodni potencijal. Temeljnom idejom leksičkoga pristupa Lewis drži misao da se jezik sastoji od gramatikaliziranoga

⁴⁷ Nation (2001.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 67.

⁴⁸ Read (2000.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 67.

⁴⁹ Nation (2001.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 68.

⁵⁰ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 68.

leksika, a ne od leksikalizirane gramatike. Drukčije rečeno, pojmom gramatikalizirani leksik ističu se leksemi, dok je gramatika u službi leksema i stvaranja značenja. Dihotomija gramatika/leksik također nije prihvaćena od strane Lewisa. On stavlja naglasak na leksičke sklopove (*engl.* chunks), a među njih ubraja kolokacije, frazeme, uvodne formule pa i cijele rečenice. Lewis dijeli leksičke jedinice u dvije skupine, lekseme ili riječi i višечlane leksičke sklopove (*engl.* multi-word units) u koje su ubrojene i kolokacije i konvencionalni izrazi (*engl.* institutionalized expressions), odnosno pozdravi i uljudni izrazi koji su temeljeni na pragmatici i najčešće se pamte i upotrebljavaju kao cjelina. Leksički pristup zadržava posebno mjesto za kolokacije koje Lewis (1998) opisuje kao prirodno supojavljivanje dviju riječi, čijim dijelom ne mogu biti bilo koje kombinacije dviju riječi. Mogućnost generalizacije kolokacijskih obrazaca izostaje što bi značilo da se riječi pohranjuju kao leksički sklopovi što se smatra jednim od temeljnih načela leksičkoga pristupa.⁵¹

Govoreći o kolokacijama koje, kada je riječ o leksičkome pristupu, imaju veliku ulogu i važnost od samih početaka učenja inoga jezika, primjetna je razlika u usporedbi s engleskim jezikom. Budući da se procjenjuje i vjeruje da je govornik prije te razine već ovladao morfosintaktičkim zakonitostima hrvatskoga jezika, tek se tijekom učenja hrvatskoga kao inoga jezika na B2 razini pomnije i detaljnije govori o kolokacijskoj i leksičkoj kompetenciji kada se na njih naglasak stavlja uporabom frazema i kolokacija.⁵²

Može se, dakle, zaključiti da leksički pristup obradi leksičkih jedinica koji se usredotočuje na leksik i receptivno poučavanje gramatike nije u potpunosti lako primijeniti u jezicima bogate morfologije. Ono je u hrvatskome jeziku u

⁵¹ Lewis (1998.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 69.

⁵² Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 70.

usporedbi s engleskim moguće u donekle promijenjenom redoslijedu zbog eksplicitnog poučavanja gramatike od početnih razina učenja.⁵³

3.3. Komunikacijska kompetencija

Komunikacijsku jezičnu kompetenciju smatramo nadređenim pojmom lingvističkoj kompetenciji koja je nadređeni pojam leksičkoj kompetenciji na kojoj je neizravno u ovome radu naglasak. S obzirom na Zajednički europski referentni okvir za jezike (ZEROJ), komunikacijska jezična kompetencija je svrstana unutar okvira specifičnoga jezičnog znanja s namjerom ostvarivanja komunikacije. U užem smislu, uz opće sposobnosti pojedinca, ona podrazumijeva i lingvističku, sociolingvističku i pragmatičku kompetenciju.

Znanja i vještine korištene prilikom sociokulturnih aspekata koristeći jezik za stvaranje društvenih odnosa, pritom misleći i na pristojno ponašanje, narodne mudrosti, razlike u registru i dijalekte i naglaske, dijelom su sociolingvističke kompetencije.⁵⁴ Govoreći o registru, autori poput Antice Menac, Željke Fink Arsovski i Radomira Venturina viđenja su da razgovorni stil prevladava u frazemima u hrvatskome jeziku. Svakako postoje i oni s vulgarnim sastavnicama (*fina guzica*) i oni koji pripadaju višem jezičnom varijetetu (*baviti se mišlju, misao (ideja) vodilja* i dr.). Posve je razumljivo da se uspješna komunikacija na drugome ili stranome jeziku postiže i razlikovanjem formalnih i neformalnih registara.⁵⁵

Nadalje, pragmatička kompetencija se odnosi na funkcionalnu uporabu jezika te, prema ZEROJ-u (2005), na diskursnu, funkcionalnu i kompetenciju planiranja. Treba istaknuti da ona uključuje usvajanje diskursa, koherentnost i

⁵³ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 71.

⁵⁴ Zajednički europski referentni okvir za jezike (2005.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*. str. 71-72.

⁵⁵ Gulešić Machata, Milvia, *Ovladavanje frazemima u hrvatskom kao drugom i stranom jeziku*, str. 77.

koheziju, prepoznavanje različitih tekstova te ironiju i parodiju.⁵⁶ Za razliku od prethodnih dviju kompetencija, lingvistička ili jezična kompetencija ima najviše potkomponenti koje su važne za korištenje formalnih sredstava koje pomažu korisniku inoga jezika da sastavi strukturirane i smislene poruke. S obzirom na to, razlikujemo šest kompetencija unutar lingvističke kompetencije i to leksičku, gramatičku, semantičku, fonološku, ortografsku i ortoepsku. Dakako, leksička kompetencija je u ovome radu u središtu pozornosti zbog naglaska na kolokacijama, ali i frazemima koji su ključni za razvoj fluentnosti i uporabu jezika koja je što prirodnija u usporedbi s izvornim govornicima inoga jezika.⁵⁷

Ordulj ističe da su kolokacije u području OVIJ-a zanemarene, a mnoga literatura govori tako i o frazemima. Ističe se citat Petrovića (2007) u Ordulj: *„Kolokacijski kompetentan neizvorni govornik hrvatskoga (...) jezika s ograničenim vokabularom, komunikacijski je kompetentniji od neizvornoga govornika s velikim znanjem pojedinačnih riječi kojima vrlo često slaže neprikladne sintagmatske kombinacije.“*⁵⁸

Iz toga proizlazi da su fluentnost, prirodnija komunikacija na inome jeziku, bolje usmeno razumijevanje te razvoj brzine čitanja samo neki od elemenata koji se razvijaju zajedno s razvojem kolokacijske kompetencije kao sastavnice leksičke kompetencije.⁵⁹

S obzirom na uporabno utemeljene teorije (*engl.* usage-based models), čestotnost leksičkih jedinica veoma je važna. Izloženost i uronjenost u ini jezik kojim se ovladava pozitivno utječe na ovladavanje, uporabu, pamćenje i

⁵⁶ Zajednički europski referentni okvir za jezike (2005.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*. str. 72.

⁵⁷ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 72.

⁵⁸ Petrović (2007., str. 33), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 77.

⁵⁹ Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 77.

percepciju,⁶⁰ kao i uporaba i čestota leksičkih jedinica u jezičnom unosu.⁶¹ Istraživanje Bartninga i suradnika iz 2009. godine s izvornim i neizvornim govornicima francuskoga jezika pokazalo je da su se oni govornici koji su francuskome jeziku bili izloženi više od 5 godina istaknuli s razvijenijom leksičkom kompetencijom, odnosno upotrebljavali su različite vrste leksičkih sveza. Nedvojbeno, neizvorni govornici koji su francuskome jeziku bili izloženi manje od 5 godina pokazali su manje razvijenu leksičku kompetenciju. Ti rezultati potvrđuju načela uporabno utemeljenih teorija čiji su ključni čimbenici za ovladavanjem leksičkih sveza učestala izloženost i uporaba leksičkih jedinica, sociokulturni kontekst te integriranost u sredinu inoga jezika.⁶²

3.4. Kulturološka kompetencija

Dakako, u hrvatskome jeziku postoje i nacionalni frazemi poput *Martin u Zagreb*, *Martin iz Zagreba* i *iskakati iz paštete*. Kada bi inojezični učenici ovladali takvim frazemima, to bi svakako doprinijelo razvoju njihove jezične i kulturološke kompetencije kao i ovladavanju hrvatskim inačicama internacionalnih frazema.

Međutim, ovdje se mora istaknuti da prioriteta prilikom učenja nacionalnih frazema i frazema općenito, kada govorimo o učenicima hrvatskoga kao inoga jezika, moraju biti određeni prema njihovoj učestalosti, tj. frekventnosti u jeziku.⁶³ Anketa koja je provedena na malom uzorku za potrebe rada Gulešić Machate pokazala je da niti izvorni govornici ne vladaju svim frazemima i ne

⁶⁰ Ellis (2012., str. 85.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 85.

⁶¹ Ellis (2001.; 2002.), navod prema Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 85.

⁶² Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, str. 85.

⁶³ Gulešić Machata, Milvia, *Ovladavanje frazemima u hrvatskom kao drugom i stranom jeziku*, str. 78.

poznaju značenje svih frazema. Kao primjer navodi se frazem *ljubiti se kroz kamiš* <s kim>. ⁶⁴

Sociokulturna ili međukulturna kompetencija dijelom je i komunikacijske kompetencije jer se smatra da se njome ovladava da bi se stekla komunikacijska kompetencija. Unutar navedene kompetencije uključene su pojave koje su specifične za određeno društvo i kulturu toga društva. Tijekom procesa ovladavanja inim jezikom učenici također ovladavaju i kulturom zemlje u kojoj se učeni jezik govori. Uspješnim ovladavanjem time, mogle bi se izbjeći potencijalne neugodne situacije. Zbog toga se preporučuje da se od samih početaka učenja jezika uče i sociokulturne činjenice, a samim poznavanjem kulture može se prevladati i kulturnim stereotipima. U „Hrvatski B2: Opisni okvir referentne razine B2“ takvo ovladavanje poistovjećuje se s vještinom sociokulturnoga snalaženja. ⁶⁵

3.5. Ovladavanje frazemima u inome jeziku

Gulešić Machata frazeme naziva leksičkim blagom svakoga jezika i smatra da bi neizvorni govornici nekoga jezika trebali i njima ovladati zajedno s leksemima i kolokacijama. Budući da uz čvrstu strukturu frazeme karakteriziraju i moguće minimalne promjene, ovladavanje frazemima smatra se složenijim od ovladavanja leksemima i kolokacijama, pa zato udžbenici za početnike većinom ne sadrže frazeme, nego se oni poučavaju na višim razinama učenja jezika. ⁶⁶

Prema ZEROJ-u, frazemima uspješno vladaju govornici na C2 razini, dok ih govornici na C1 razini mogu samo razumjeti. ⁶⁷ Gulešić Machata ipak smatra da bi neizvorni govornici inoga jezika trebali poznavati frazeme i prije nego li dostignu najviše razine, a ovisno o učestalosti pojavljivanja frazema, neke bi

⁶⁴ Gulešić Machata, Milvia, *Ovladavanje frazemima u hrvatskom kao drugom i stranom jeziku*, str. 79.

⁶⁵ *Hrvatski B2: Opisni okvir referentne razine B2*, str. 387.

⁶⁶ Gulešić Machata, Milvia, *Ovladavanje frazemima u hrvatskom kao drugom i stranom jeziku*, str. 73.

⁶⁷ Zajednički europski referentni okvir za jezike (2005.), navod prema Gulešić Machata, Milvia, *Ovladavanje frazemima u hrvatskom kao drugom i stranom jeziku*, str. 74.

mogli poznavati i korisnici osnovnih razina jezika jer je poznavanje frazema veoma važno za komunikacijsku kompetenciju govornika hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika.⁶⁸

S jedne strane, govoreći o poučavanju frazema u nastavi hrvatskoga kao drugoga ili stranoga jezika, autorica ukazuje na problematiku zastupljenosti frazema u udžbenicima. S druge strane, ona ipak navodi i rijetke u kojima su oni vrlo dobro zastupljeni. Pa tako spominje seriju udžbenika „*Razgovarajte s nama*“, „*Hrvatski za početnike*“, ali i dva udžbenika koji sadrže i rječnik frazema i izreka.⁶⁹ Također je spomenut i priručnik „*Hrvatski B2: opisni okvir referentne razine B2*“ u kojemu je u raznim potpoglavljima popisano oko 350 frazema, ovisno o tematici. Taj popis frazema služi kao smjernica te se, naravno, on može povećati ili smanjiti ovisno o potrebama učenika.⁷⁰

Zbog desenantiziranosti frazema njihovo ovladavanje za učenike hrvatskoga kao drugoga i stranoga jezika nije *mačji kašalj*. Poznavanje pojedinačnih leksema u rečenici: *Mačka kašlje.*, učeniku ne može pomoći pri poznavanju značenja frazema *mačji kašalj* ako nije naučio njegovo sekundarno, konotativno značenje. Upravo zbog toga svojstva frazema nije nužno znati značenje svakoga leksema koji je njegovom sastavnicom, ali je svakako poželjno.

Isto tako, pojavljuje se problematika ovladavanja frazemima s obzirom na njihovu čestotnost, kao i sadržavanje leksema koji nisu dijelom svakodnevnoga jezika. To su, primjerice, dijalektizmi, knjiške riječi, ali i leksemi standardnoga leksika koji su rjeđe upotrebljavani. U svakome slučaju, učestalost uporabe svake sastavnice frazema pojedinačno ne bi trebala biti smatrana kriterijem za ovladavanje frazemima, nego čestotnost uporabe frazema kao jedinice.⁷¹

S obzirom na morfosintaktičku strukturu frazema javljaju se pitanja kojim frazemima najprije ovladati - onima s jednostavnom strukturom ili onima sa

⁶⁸ Gulešić Machata, Milvia, *Ovladavanje frazemima u hrvatskom kao drugom i stranom jeziku*, str. 74.

⁶⁹ Ibid. str. 74-75.

⁷⁰ Ibid. str. 75.

⁷¹ Ibid. str. 75-76.

složenijom, te bi li trebali najprije ovladati imperativom, vokativom i zavisnosloženim rečenicama pa tek onda učiti, naprimjer frazem *čekaj, magare (magarče) dok (da) trava naraste*. Naposlijetku, Gulešić Machata ipak zaključuje da su učenici svakako u mogućnosti ovladati frazemima prije ovladavanja gramatičkim oblicima koji se u njima nalaze jer smatra da njihovo razumijevanje nije uvijek nužno, ali je svakako poželjno.⁷² U kognitivnolingvističkom se pristupu frazemima značenje frazema kao cjeline dovodi u vezu sa značenjima pojedinih frazemskih sastavnica te su njime potaknuta psiholingvistička istraživanja pokazala „da se frazemi mogu razumjeti upravo zahvaljujući prepoznatljivim značenjskim obilježjima njihovih elemenata, te se dolazi do zaključka da osnovno prototipno i prenesena značenja frazemskih sastavnica čine podlogu za razumijevanje frazema kao cjeline“.⁷³

S obzirom na prethodno navedeno, svaki bi poučavatelj sebi trebao postaviti sljedeća tri temeljna pitanja da bi njegovo poučavanje bilo kvalitetno, ispravno usmjereno i učinkovito:

1. Koje sadržaje treba poučavati?
2. Zašto treba poučavati baš te sadržaje?
3. Kako se odabrane sadržaje može najbolje poučavati?⁷⁴

U tim se pitanjima riječ sadržaj može zamijeniti riječju frazem, a odgovore na njih bi uvelike olakšalo postojanje frazeološkoga minimuma/optimuma.

S obzirom na slikovitost frazema i činjenicu da najveći dio frazeološkoga fonda čine frazemi kod kojih nalazimo tzv. pozadinsku sliku na temelju koje se stvara frazeološko značenje, korištenje ilustracija i vizualnih pomagala mogli bi se pokazati korisnim i uspješnim u poučavanju frazema.⁷⁵ Svakako se potvrdom suverenoga vladanja stranim jezikom i uvjetom za uspješnu komunikaciju smatra

⁷² Gulešić Machata, Milvia, *Ovladavanje frazemima u hrvatskom kao drugom i stranom jeziku*, str. 76-77.

⁷³ Vajs, Nada, Žic-Fuchs, Milena, *Definicija i frazem u jednojezičnom rječniku*, str. 364-365.

⁷⁴ Udier, Sanda Lucija, Gulešić Machata, Milvia, *Što i kako poučavamo kad poučavamo kulturu*, str. 377.

⁷⁵ Hrnjak, Anita, Ribarova, Slavomira, *Didaktički potencijal vizualne prezentacije frazema u poučavanju frazeologije*, str. 86

i ovladavanje inojezičnom frazeologijom. Svaki jezik se bez uporabe frazema može činiti umjetnim i stranim.⁷⁶

Takvima se mogu činiti i pogreške studenata autorice Giel koja naglašava i već dobro poznati problem nedovoljne obrađenosti frazema u udžbenicima i činjenicu da lektori moraju samostalno izrađivati metodičke predloške za studente da bi oni uspješno ovladali frazemima. U pisanim domaćim zadaćama, kolokvijima i testovima, studenti autorice Giel su najviše griješili zbog nepravilnoga spajanja sastavnica frazema, npr. *Moj brat mi je dosađivao radi reda kad se pružala takva prilika.*, uporabe nepravilne sastavnice, npr. *Ta osoba mi je uvijek radila na živce.*, uporabe nepravilnoga gramatičkog oblika frazema, npr. *Kada imam ispit ona uvijek drži fige na položim.*, uporabe nepravilne ortografije frazema, npr. *Matematika je uvijek bila moja ahilova peta.* te zbog nepravilnoga uklapanja frazema u rečenicu. Kao primjeri navedeni su *Rado bih provela neko vrijeme putujući u prošlost jer znam da je bilo pa prošlo bespovratno* i *Čovjeku koji je glup ne može se ništa objasniti, on postaje agresivan i u tom grmu leži zec.*⁷⁷

Autorica je shvatila da su studenti koristili frazeme koji su proturječni leksičkom okruženju u koji su stavljani, odnosno kontekstu rečenice, te da studenti najvjerojatnije frazeme uče napamet bez razumijevanja i poznavanja njihova značenja. Uvidjevši taj nedostatak, Giel je odlučila promijeniti način poučavanja frazema time što je koristila originalne kontinuirane tekstove prirodno bogate frazemima, a kojima su sadržaji bili povezani s aktualno obrađivanim temama. Ti su tekstovi potom služili i za izražavanje vlastitoga mišljenja i kao osnova za daljnje leksičke i frazeološke vježbe. Iako učenici tako nauče manji broj frazema, kvalitetnije i potpunije je njihovo poznavanje tih leksičkih sveza.⁷⁸

⁷⁶ Giel, Karina, *Analiza frazeoloških pogrešaka u učenju hrvatskoga kao inog jezika na primjeru studenata iz Poljske*, str. 83.

⁷⁷ Ibid. str. 85-86.

⁷⁸ Ibid. str. 86.

Međutim, kada bi se suočili s nepoznatim frazemom, studenti bi bili potaknuti na to da nagađaju i pokušaju pronaći odgovarajući frazeološki ekvivalent u svome prvom jeziku (u konkretnom je istraživanju riječ bila o poljskom), a navodili su i frazeme koji nisu dijelili ništa zajedničko s hrvatskim frazemima osim same frazeologičnosti. Osim toga, prepoznavali su sveze riječi koje nisu bili frazemi, ali do neke mjere su vjerovali da bi trebale biti jer su metaforičnost, višečlanost te opisivanje apstraktnih pojava smatrali odlikama frazema. Studenti su kao frazeme u člancima izdvajali i prijedložno-imeničke sveze jer su vjerojatno bili svjesni toga da se frazemi sastoje od barem dvaju leksičkih elemenata, ali i sveze riječi s glagolom, prijedlogom i zamjenicom. Međutim, kad su pravilno izdvojili fraze, imali su poteškoće prilikom određivanja kanonskoga oblika frazeološke natuknice.⁷⁹

Autorica zaključno govori o mogućnosti ograničenoga poznavanja opće teorije i prakse o frazemima među spomenutim studentima i jednim od mogućih razloga navodi nedovoljno poznavanje vlastite, poljske frazeologije. Razlog je u tome što nema dovoljno vremena i prostora u nastavnome programu za poljski jezik za poučavanje frazeologije i leksikologije u srednjoj školi. Nadalje, Giel govori o važnosti poučavanja frazema u kontekstu, uporabe relevantnih predložaka čiji bi jezik trebao nositi komunikativnu vrijednost te biti realan i autentičan. Također se smatra da studenti moraju imati bolje znanje o općim frazeološkim obilježjima i da se u suprotnome ne može očekivati od njih da će dobro vladati frazemima. Ovdje spominje i veliku ulogu lektora stranoga jezika, pa tako i hrvatskoga kao inoga jezika, koji bi učenicima jezika trebao pomoći počevši od poučavanja teorijskih osnova.⁸⁰

Problematika ovladavanja frazemima i njihova poučavanja dovodi do potrebe za frazeološkim minimumom/optimumom koji bi mogao smanjiti broj pogrešaka

⁷⁹ Giel, Karina, *Analiza frazeoloških pogrešaka u učenju hrvatskoga kao inog jezika na primjeru studenata iz Poljske*, str. 87-88.

⁸⁰ Ibid. str. 89.

studenata poput onih prethodno navedenih. U poglavlju koje slijedi prikazat će se na koji način su istaknuta istraživanja donijela dobre rezultate kada je riječ o paremiološkome ili frazeološkome minimumu/optimumu.

4. Korak bliže hrvatskom frazeološkom minimumu/optimumu

4.1. Uvod u istraživanja – Što je minimum/optimum i zašto je potreban?

Baveći se poslovicama, Aleksa Varga i Keglević ističu da se poznavanje poslovice unutar jednoga jezika naziva paremiološkim minimumom i/ili optimumom.⁸¹ Vodeći se tim nazivom, poznavanje frazema unutar jednoga jezika možemo nazvati frazeološkim minimumom i/ili optimumom. Ideju je o paremiološkome minimumu, odnosno o poslovicama koje poznaje 97,5% stanovništva ili ispitanika u istraživanju, iznio Grigorij Permjakov (1989) želeći usustaviti neke od najpoznatijih ruskih poslovice, izreka, zagonetki i slogana, studentima olakšati i pospješiti učenje stranoga jezika⁸² i uključiti poslovice u rječnike stranih jezika. Aleksa Varga i Hrisztova-Gotthardt ističu misao G. L. Permjakova da pojedinac uz gramatiku mora dobro vladati ne samo odabirom specifičnih riječi ili frazeološkim izričajima, nego i određenim minimumom paremioloških klišeja poput poslovice ili sličnih izričaja.⁸³ Vezujući se na njegovo mišljenje, spoznaje se važnost ne samo paremiološkoga minimuma i optimuma, nego i velika važnost frazeološkoga minimuma i optimuma. Oba su minimuma/optimuma važna za govornikovo stjecanje kulturne pismenosti jezika, a od velike su pomoći i za učenje i poučavanje stranoga jezika.⁸⁴

Koncept paremiološkoga minimuma je dobio na važnosti s pojavom pojma učestalosti paremioloških jedinica u jezičnome korpusu, a temeljni teorijski i metodološki iskorak je učinjen kada su frazeolozi nejasni deskriptivni pojam

⁸¹ Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 41.

⁸² Permjakov (1989., str. 101), navod prema Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 41.

⁸³ Permjakov (1989., str. 92), navod prema Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 11.

⁸⁴ Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 12.

popularnost jedinica podijeli na dvije različite i empirijski mjerljive kategorije – učestalost i poznatost.⁸⁵

Prema Đurčovu mišljenju (2006), podaci o poznatosti i učestalosti potrebni su kako bi se uspostavila empirijska osnova za frazeografiju i kontrastivnu paremiologiju.⁸⁶ Govoreći o učestalosti i poznatosti frazema, Hallsteinsdóttir i sur. navode neke od metoda na kojima se temelje postojeća istraživanja:

- a) Korištenje upitnika koji su važan alat za utvrđivanje poznatosti i značenja pojedinih frazema u svijesti govornika. Međutim, provjera cjelokupne frazeologije jezika na ovaj način bila bi teško izvediva u smislu troškova i opterećenja.
- b) Analiza korpusa: rezultati o učestalosti frazema kao informacija o relativnoj učestalosti pojedinačnih frazema na milijun riječi (PMW informacije). Ti su se rezultati obično dobivali odabirom određenih kombinacija riječi i provjerom njihove pojavnosti u korpusu.
- c) Statistička analiza supojavljivanja je metoda koja se koristi za ispitivanje učestalosti idiomatskih kombinacija riječi na temelju korpusa, odnosno bez navođenja kombinacija riječi.
- d) Vlastita jezična kompetencija ili intuicija jezikoslovca dvojbena je kriterij u istraživanju učestalosti. Ona je bez sumnje vrlo subjektivna i individualno izražena. U slučaju jezikoslovca, opterećena je i stručnim znanjima i teorijskim postavkama. Međutim, jezična se kompetencija ne može zabraniti niti izbjeći u istraživanju učestalosti jer se mora pronaći i pripremiti odgovarajuća polazna građa i za upitnike i za analizu korpusa, a jezikoslovcu je zato potrebna njegova intuicija. Osim toga, rezultate korpusne analize potrebno je vrednovati i tumačiti na temelju jezične kompetencije pojedinca jer mnogi frazemi mogu imati različite sastavnice

⁸⁵ Meterc, Matej, *Slovene paremiological optimum. New empirical research tools and the augmentation of the field of minimum oriented research*, str. 320.

⁸⁶ Đurčo (2006., str. 17), navod prema Meterc, Matej, *Slovene paremiological optimum. New empirical research tools and the augmentation of the field of minimum oriented research*. str. 320.

ili slobodno konstruirane sveze riječi koje se javljaju u istoj kombinaciji. To znači da bi se samo ručnom analizom mogli razlikovati frazemi od slobodnih sveza riječi.⁸⁷

Vraćajući se na paremiološki optimum, valja istaknuti da se on temelji na idejama Grigorija Permjakova i Wolfganga Miedera, dok Đurčo (2015b) smatra da paremiološki optimum uključuje razne specifične paremiološke minimume za poučavanje određenoga jezika kao materinskoga ili stranoga, tj. on uključuje zajednički skup poslovice koje su potrebne da bi komunikacija prosječno obrazovane osobe mogla biti učinkovita.⁸⁸ Osim toga, lingvistički gledano, paremiološki optimum bi trebao biti korelacija najpoznatijih poslovice na temelju empirijskih demografskih istraživanja s vrlo učestalim poslovicama temeljenima na analizi u opsežnim korpusima.⁸⁹

Ova definicija odgovara Grzybekovoj tvrdnji da postoje dvije glavne linije istraživanja za određivanje popularnosti poslovice, a to su istraživanja usmjerena na učestalost koja se temelje na analizi tekstualnih, pisanih ili govorenih izvora i metode usmjerene na upoznatost i znanje koje se temelje na ispitivanju bilo kojom metodom.⁹⁰ Đurčo i Grzybek se slažu u mišljenju kada je riječ o provedbi obaju vrsta istraživanja poslovice nekog jezika.⁹¹

Đurčo (2015) pak predlaže sljedeće korake u određivanju paremiološkoga optimuma nekoga jezika:

1. Analiza leksikografskih poslovice registriranih u starijim i novijim rječnicima.

⁸⁷ Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 118.

⁸⁸ Đurčo (2015.b, str. 329), navod prema Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 41.

⁸⁹ Đurčo (2015.a, str. 186; 2015.b, str. 327) navod prema Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 14.

⁹⁰ Grzybek (2009., str. 215), navod prema Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 14.

⁹¹ Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 14.

2. Određivanje temeljnog popisa poslovice i njihovih osnovnih oblika, uz smanjenje paremiološkoga materijala pomoću stručnoga znanja jezikoslovca, leksikografa, paremiologa i etnologa.
3. Analiza znanja i upoznatosti ispitanika s odabranim poslovicama i njihovim inačicama na temelju mrežnoga upitnika.
4. Analiza pojavljivanja poželjnih poslovice iz upitnika i njihovih inačica u opsežnome korpusu.
5. Usporedba i korelacija najpoznatijih poslovice s najčešćim poslovicama u korpusu.⁹²

Kao dobar početni korak u uspostavljanju hrvatskoga paremiološkog minimuma/optimuma Aleksa Varga i Hrisztova-Gotthardt navode preliminarno istraživanje Petera Grzybeka iz 1996. godine u kojemu je on iskoristio sve dostupne kolekcije poslovice iz 19. i 20. stoljeća i uz pomoć 16 ispitanika koji su označavali poslovice ili kao poznate ili kao nepoznate, uključujući također i njima poznate varijante, došao do popisa arhaičnih i aktualnih poslovice toga vremena. Rezultat je pokazao 134 poslovice koje su još uvijek bile u upotrebi, a ostale su označene zastarjelima.⁹³

Za razliku od toga, Permjakovljevo prvo istraživanje koje je provedeno 1971. i 1972. godine, sastojalo se od popisa s otprilike 1500 pojavnica. U istraživanju je sudjelovalo 300 ispitanika koji su na tome popisu trebali označiti sve nepoznate jedinice. Drugo istraživanje bilo je provedeno 1974. i 1975. godine, a sudjelovalo je 100 ispitanika koji su morali nadopuniti drugi dio svake paremiološke jedinice od ukupno njih 538. Upravo je drugo istraživanje pokazalo bolje rezultate i bolje poznavanje poslovice zbog toga što početak poslovice pomaže prilikom prisjećanja i određivanja njihova drugog dijela.⁹⁴

⁹² Đurčo (2015.a, str. 191), navod prema Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 19.

⁹³ Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 15.

⁹⁴ Ibid. str. 12.

Kao što je već spomenuto, Permjakov je paremiološki minimum skupio od onih jedinica koje je poznavalo 97,5% ispitanika i na temelju toga je izdao i zbirku s 300 najpoznatijih ruskih poslovice i izreka. To je izazvalo domino efekt i veliki interes za neke druge jezike.⁹⁵ Schindler je 1993. godine napravio popis najpoznatijih čeških poslovice kao rezultat istraživanja u kojemu su ispitanici trebali nadopuniti početne dijelove poslovice. S druge strane, Čermak je istražio veliki korpus i sastavio paremiološki minimum koji sadrži 100 najčešće korištenih poslovice u češkom nacionalnom korpusu. Bilo je mnogo pokušaja uspostavljanja paremiološkoga minimuma i u drugim jezicima. Primjerice u njemačkome (Grzybek 1991, Chlosta, Grzybek, Roos 1994), mađarskome (Tothne Litovkina 1996), hrvatskome (Grzybek, Škara, Heyken 1993; Aleksa Varga, Matovac 2016), američkome engleskom (Haas 2008), slovenskome (Meterc 2016; 2017), slovačkome (Đurčo 2004; 2015) i drugim jezicima. Većina je istraživača koristila Permjakovljevu metodu, takozvanu djelomičnu prezentaciju teksta, koja je prethodno spomenuta. Neki su istraživači ispitivali početni, a neki završni dio poslovice.⁹⁶

Nasuprot Permjakovljevoj metodi, jedna od metoda koju je u svome istraživanju koristio Meterc pokazala se veoma korisnom. On je uz pomoć korpusa poslovice i mrežnoga upitnika skupio važne podatke o kojima će kasnije u radu biti više riječi. Njegova se metoda pokazala korisnom jer je donijela razne inačice poslovice i mnogo više podataka o mnogo većem broju poslovice za razliku od Permjakovljeve početne metode u kojoj su ispitanici trebali nadopuniti drugi dio poslovice. Za razliku od svega prethodno navedenoga, postoje i oni koji uspostavljanje paremiološkoga minimuma i/ili optimuma za neki jezik smatraju nerealnim i skoro pa nemogućim zbog toga što je skup poslovice koje koriste stanovnici neke države, odnosno ispitanici u istraživanjima, promjenljive naravi

⁹⁵ Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 42.

⁹⁶ Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 12-13.

i ovisi o mnogim čimbenicima poput dobi, obrazovanja, podrijetla, odnosno mjesta iz kojega dolaze, potječu i žive i ponekih individualnih razlika.⁹⁷ Toga je mišljenja Mokienko (2012)⁹⁸ za razliku od mišljenja Miedera (1993) i velikoga broja drugih jezikoslovaca koji smatraju da bi korisnici nekoga jezika imali velike koristi kad bi raspolagali s određenim paremiološkim minimumom jer bi to pospješilo njihovu usmenu i pismenu komunikaciju.⁹⁹

U Hrvatskoj su dosad zabilježena poneka paremiološka istraživanja koja obuhvaćaju samo pojedine dijelove paremiologije, opisana je uporaba poslovice u hrvatskim, srpskim i bosanskim tiskanim medijima (Matulina 2012) i istraženi su udžbenici koji se koriste u nastavi hrvatskoga jezika za osnovnoškolce u Hrvatskoj (Aleksa Varga, Majdenić i Vodopija 2011).¹⁰⁰

U svakome slučaju, ovakvi su podvizi samo početak poduzimanja konkretnih radnji da bi se poboljšalo znanje o paremijama i frazemima kao složenim leksičkim jedinicama, kao i uloga njihova poznavanja u komunikaciji na stranome jeziku. U nastavku ovoga rada bit će predstavljena provedena istraživanja poslovice i frazema. Bit će izložene metode koje su autori koristili, a koje mogu biti od velike koristi prilikom provođenja daljnjih istraživanja u svrhu uspostavljanja hrvatskoga frazeološkog minimuma/optimuma.

4.1.1. Istraživanje Melite Aleksa Varga i Ane Keglević o poslovicama u hrvatskome jeziku

Kada govorimo o hrvatskom paremiološkom minimumu i optimumu, istraživanje koje su na tom području provele Aleksa Varga i Keglević započelo

⁹⁷ Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 42.

⁹⁸ Mokienko (2012., str. 83), navod prema Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 42-43.

⁹⁹ Mieder (1993., str. 53), navod prema Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 43.

¹⁰⁰ Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 43.

je 2014. godine i to ispitivanjem 867 ispitanika tiskanim upitnikom. Drugo istraživanje provedeno je 2018. godine, a tada je istim upitnikom ispitano 718 ispitanika. 2014. godine korištena je metoda nadopunjavanja prvoga dijela poslovice, a 2018. drugoga dijela. U oba su slučaja korištene iste poslovice, a autorice su upitnike obradile statističkim softverom SPSS for Windows.¹⁰¹

Upitnik su Aleksa Varga i Keglević sastavile na temelju analize korpusa i pilot-studije na uzorku od 121 osobe. Autorice se prilikom sastavljanja nisu mogle osloniti na neki rječnik poslovice koji bi bio pouzdan jer je većina hrvatskih poslovice zabilježena u zbirkama iz 19. i 20. stoljeća. Nakon što su sastavile upitnik, provjerile su sve poslovice u trima korpusima u kojima su tražile i bilježile njihove varijante („Hrvatski nacionalni korpus“, „Hrvatska jezična riznica“, korpus „hrWaC“). Na taj je način dobiven popis od 207 najčešćih oblika koji se pojavljuju u hrvatskim korpusima. Međutim, taj je popis smanjen nakon pilot studije u kojoj je sudjelovao 21 jezikoslovac. Na kraju je dobiven testni upitnik koji je sadržavao 105 najčešćih hrvatskih poslovice koje su bile poredane po učestalosti pojavljivanja. Na početku upitnika su stajale one koje su najčešće zastupljene, a potom one s manjom zastupljenošću u korpusu. Autorice su se oslanjale na analizu korpusa, učestalost pojavljivanja u korpusima te na pretraživanja internetskih stranica. Uz nekoliko iznimki, istraživanja su pokazala da ispitanici imaju veće poznavanje poslovice ako je zadan početak, a ne kraj poslovice.¹⁰²

Ističe se važnost obuhvaćanja više vrsta empirijskih istraživanja s ciljem uspostavljanja paremiološkoga minimuma i optimuma, a isto se može primijeniti i na frazeološki minimum i optimum. To može biti, primjerice istraživanje s ponuđenim dijelovima poslovice u korelaciji s onim koji bi obuhvatio veći broj poslovice, temeljen na ispunjavanju upitnika s ponuđenim odgovorima prema

¹⁰¹ Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 43-44.

¹⁰² Ibid. str. 44-45.

modelu koji donosi Meterc i o kojemu će dalje u radu biti riječi.¹⁰³ Kao manu toga modela, u kojemu ispitanik samo označuje poznatost poslovice i oblik u kojemu je poznaje, autorice navode nemogućnost provjere iskrenosti ispitanikova odgovora, za razliku od modela istraživanja s nadopunom poslovice. Kao prednost ističu nepotrebnost pilotiranja i filtriranja poslovice te to što veći broj poslovice i veći uzorak rezultira i relevantnijim rezultatom. Razlika je u tome što je u ispitivanju koje je proveo Meterc razina poznavanja paremija postavljena na 80%. Ona obuhvaća 300 poslovice, za razliku od provedenoga hrvatskog istraživanja u kojemu se na granici od 80% pokazalo poznavanje samo 28 paremioloških jedinica.¹⁰⁴

Autorice ističu da bi proširivanje ovoga istraživanja dovelo do konačnoga hrvatskog paremiološkog minimuma i/ili optimuma, kao i mogućega hrvatskog rječnika poslovice za izvorne govornike i govornike stranih jezika, a posebno bi važno bilo i za uključivanje poslovice u kurikule hrvatskoga jezika.¹⁰⁵ To bi se prošireno istraživanje temeljilo na mrežnome upitniku s poslovicama ponuđenima u trima hrvatskim korpusima, rječnicima hrvatskoga jezika i zbirkama poslovice.¹⁰⁶

4.1.2. Istraživanje Melite Aleksa Varga i Hrisztaline Hrisztove-Gotthardt o poslovicama u hrvatskome jeziku

Drugi istraživački rad koji bi mogao dovesti korak bliže hrvatskom frazeološkom minimumu/optimumu jest onaj autorica Melite Aleksa Varga i Hrisztaline Hrisztove-Gotthardt. Iako se i u ovome istraživanju radi o poslovicama, sama metoda istraživanja se smatra korisnim predloškom i

¹⁰³ Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 47.

¹⁰⁴ Ibid. str. 48.

¹⁰⁵ O poslovicama u nastavi hrvatskoga kao prvoga jezika v. u Visinko, Karol, *Zvona zvone jer su potezana: primjena poslovice u nastavi hrvatskoga jezika, jezičnoga izražavanja i književnosti*.

¹⁰⁶ Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 49.

modelom za istraživanje u svrhu uspostavljanja hrvatskoga frazeološkog minimuma i optimuma. U svome radu autorice predstavljaju istraživanje provedeno 2014. godine kojim se pokušalo doći do hrvatskoga paremiološkog minimuma/optimuma.¹⁰⁷

To su istraživanje proveli Melita Aleksa Varga i Darko Matovac i time učinili solidan početni korak u istraživanju moderne hrvatske paremiologije. Ispitanici u istraživanju su morali nadopuniti početne dijelove 105 poslovice dok je drugi dio tih poslovice bio zadan. Ispitanici su bili žene i muškarci različitih obrazovnih pozadina od 14 do 90 godina iz svih dijelova Hrvatske. Najvažniji dio istraživanja je bilo sastavljanje upitnika jer se početna točka nije temeljila na rječnicima poslovice.

Aleksa Varga i Matovac su se oslonili na istraživanja Petera Grzybeka iz 1997. i 1998. godine. Popis su nadopunili poslovicama iz kolekcije Marija Meheša i vlastitim odabirom s mrežnih stranica. Na taj su način dobili popis od 239 poslovice. Popis je potom testiran u trima korpusima: „Hrvatski nacionalni korpus“, „Hrvatska jezična riznica“ i „hrWaC“. U njima su Aleksa Varga i Matovac tražili poslovice, uključujući njihove ortografske, morfološke i leksičke inačice i poredali ih prema učestalosti njihova pojavljivanja. Na kraju je popis skraćen na 207 poslovice. Budući da su smatrali nemogućim tražiti od svojih ispitanika da ispune nedostajuće dijelove u 207 poslovnica, odlučili su napraviti pilot-testiranje s 21 ispitanikom, većinom kolegama jezikoslovcima iz svih dijelova Hrvatske.¹⁰⁸

Ispunjavao se mrežni upitnik s trima opcijama:

1. upoznat sam s poslovicom,
2. nisam upoznat s poslovicom,

¹⁰⁷ Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 11.

¹⁰⁸ Ibid. str. 16.

3. nisam upoznat s ovom inačicom poslovice.¹⁰⁹

Ispitanici su također mogli nadopuniti inačicu poslovice s kojom su upoznati. Autori ovoga istraživanja su se odlučili za samo ove tri opcije jer se radilo o pilot-testiranju i o visokoobrazovanim ispitanicima. Naposljetku je popis bio skraćen na 105 poslovica koje su potom testirane na 897 ispitanika. Upitnici su potom analizirani sa SPSS za Windows i rezultati su bili objavljeni 2016. godine.

Međutim, ova metoda je imala velike nedostatke. Jedan od njih je i činjenica da kada su podaci bili uneseni u SPSS, tri su opcije bile korištene – točno, netočno i bez informacije. Odstupanja na morfosintaktičkoj i ortografskoj razini, gdje su značenja poslovica bila jednaka, time su bila anulirana i te su poslovice bile označene točnima. Sve pogrešno ispunjene poslovice, primjerice anti-poslovice, inačice poslovica na leksičkoj ili sintaktičkoj razini koje nose drukčije značenje, prikupljene su u odvojeni potkorpus i ostavljene za daljnje analiziranje. To su primjeri poput *Tele 2 - i ovce i novce* (*ne možeš imati i ovce i novce*) ili *djelo govori više od riječi* (*djela govore više od riječi*). Drugi nedostatak je manjak empirijskih podataka u vezi s učestalosti pojavljivanja poslovica i njihovih inačica u govoru jer su se istraživači morali osloniti na pisani korpus i internet. Jedno od mogućih rješenja za prvi od tih dvaju nedostataka bila bi primjena metode koju su razvili Chlosta i Grzybek i ponovno programiranje podataka iz upitnika provedenog 2014. godine, izrađujući pritom hijerarhijski model i označujući nulte i ostale inačice poslovica uz pomoć četverokodnog sustava.¹¹⁰

Prva znamenka bi bila za one poslovice koje bi se nalazile u očekivanome obliku, odnosno bez inačica očekivanoga oblika. Druga za modifikacije prvoga stupnja, tj. za poneke varijacije na leksičkoj ili sintaktičkoj razini, ali i za one u kojima su izostavljene poneke riječi, a da taj izostanak ne utječe u velikoj mjeri na semantiku, ortografiju ili morfologiju poslovice. Nadalje, treća znamenka bi

¹⁰⁹ Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 16.-17.

¹¹⁰ Ibid. str. 17.

bila modifikacije drugoga stupnja, odnosno skraćene ili produljene varijante nulte inačice te leksičke varijacije, osim leksičke sinonimije. Naposljetku, četvrta znamenka predstavlja varijacije drugoga stupnja koje se odnose ili na drukčije ili „nove“ poslovice ili na besmislene odgovore i druge modifikacije.

Na ovaj bi se način prikupili aktualni podaci od samih ispitanika, a ne samo iz pisanoga korpusa ili interneta. Jedna od blagodati je također i prikupljanje podataka o varijantama poslovice iz različitih područja Hrvatske što bi se moglo pokazati dobrim temeljem za daljnja slična istraživanja.¹¹¹

Druga metoda koja bi mogla biti upotrijebljena jest djelomična prezentacija teksta u kojoj nedostaje drugi dio poslovice. Rezultati koje je donijelo pilot-ispitivanje autorica Aleksa Varga i Keglević iz 2018. godine pokazali su povećan postotak ispravno ispunjenih poslovice za razliku od primjera u kojima je nedostajao prvi dio poslovice.

Postavlja se pitanje jesu li ova istraživanja dovoljna da pruže korisne informacije da bi se napravio prvi korak prema određivanju hrvatskoga paremiološkog minimuma/optimuma. Ističe se kako je također važno odrediti granicu postotka ispravno ispunjenih poslovice prilikom određivanja paremiološkog minimuma. Autorice navode da je za Permjakova granica općega znanja 97,5, za Grzybeka 95, a za Tothne Litovkina 90. Nasuprot njihovim odredbama, Čermak je naveo prvih 100 poslovice koje su poredane prema učestalosti u češkom korpusu.¹¹² Autorice stoga postavljaju pitanje bi li se trebali voditi postotkom ili brojem poslovice prilikom određivanja hrvatskoga paremiološkog minimuma/optimuma. Budući da je u prvome istraživanju samo 13 poslovice bilo iznad 90% za kriterij općega znanja i 16 poslovice između 80% i 90%, dvojbeno je može li se govoriti o paremiološkom minimumu ili optimumu.¹¹³

¹¹¹ Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 17.

¹¹² Ibid. str. 18.

¹¹³ Ibid. str. 19.

U zaključnome dijelu rada autorice ističu njihovu namjeru kombiniranja više metoda zbog toga što svaka od njih ima svoje jake i slabe točke. Stoga se slažu i s činjenicom da različite istraživačke metode mogu istu temu prikazati u drukčijem svjetlu te da ne postoji samo jedna ispravna metoda jer svaki pristup nudi jedinstvene poglede. Kao idući korak autorice ističu stvaranje rječnika poslovice s popisom najpoznatijih i najčešće korištenih poslovice u modernom hrvatskom jeziku.¹¹⁴ Takav bi rječnik bio korisnim priručnikom i u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika.

4.1.3. Istraživanje Mateja Meterca o poslovicama u slovenskome jeziku

Meterc je sistemskim istraživanjem dvaju rječnika („*Slovar slovenskega knjižnega jezika*“ i „*Frazeološki slovar v petih jeziki*h“) u okviru svojega istraživanja oblikovao popis od 918 poslovice, izreka i (poslovičnih) krilatica i jednoga velerizma¹¹⁵, odnosno duhovite dopune paremije.¹¹⁶

Mrežni upitnik je sastavljen korištenjem Đurčova modela potpune prezentacije teksta s pet mogućih odgovora, s time da se u posljednjemu može napisati vlastita inačica poslovice. Meterc je mišljenja da se takvom vrstom upitnika mogu promotriti važne razlike između pasivnoga i aktivnoga znanja poslovice. Budući da je moguće upotrijebiti ili jedan filter ili više njih, s obzirom na godinu rođenja, spol, stupanj obrazovanja, područje iz kojega ispitanik dolazi i u kojemu trenutno živi te postotak ispunjenosti upitnika, softver omogućuje stvaranje raznih minimuma. Na kraju je prikupljen popis od 300 poslovice s

¹¹⁴ Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, str. 20.

¹¹⁵ Meterc, Matej, *Slovene paremiological optimum. New empirical research tools and the augmentation of the field of minimum oriented research*, str. 321.

¹¹⁶ Matulina, Željka, *Paremija u hrvatskom i njemačkom televizijskom programu*, str. 70.

postotkom poznatosti najpoznatije paremiološke jedinice 99,7%, a 300. po redu 79,7%.¹¹⁷

Govoreći o daljnjem korpusnom istraživanju, Meterc naglašava da su podaci o učestalosti 300 najpoznatijih jedinica u slovenskome eksperimentalnom korpusu prikupljeni iz referentnoga korpusa za pisani jezik slovenskoga jezika, naziva FidaPLUS. U potrazi za jedinicama u korpusu autor se koristio dvama pristupima. Prvi je bila pretraga jedinica pomoću njihovih leksema čime je mogao uvidjeti postoje li i njihove sintaktičke inačice. Drugi je pristup bio sofisticiraniji i uključivao je korištenje konstrukcijskih formula (primjerice *kao x, kao y*), kako predlaže Đurčo (2006)¹¹⁸. Te su formule omogućile pronalaženje brojnih inačica i ostvarenja, ali i dodatnih poslovice, pa čak i onih koje nisu zabilježene u slovenskim paremiografskim izvorima.¹¹⁹

Oba su pristupa upotrijebljena za svaku paremiološku jedinicu. Leksičke, fonetske i ortografske inačice koje su bile potvrđene korištenjem drugoga pristupa, dodatno su provjerene korištenjem prvoga. S druge strane, ako su sintaktičke inačice bile potvrđene prilikom traženja jedinica prema njihovim leksemskim sastavnicama, model pretraživanja temeljen na konstrukcijskim formulama je bio izmijenjen kako bi se što više približilo tzv. paremiološkoj lemi ili apstraktnom modelu svake jedinice. Također su se pokušali razviti alternativni postupci pretraživanja koji su se temeljili na nepravilnostima sintakse nekih jedinica i arhaičnih oblika koje one mogu sadržavati. Rezultati su pokazali da je prosječna učestalost 300 najpoznatijih jedinica bila 101 pojavnica. Samo 42 jedinice su se pojavile više od 200 puta, 7 ih se pojavilo više od 400 puta, a jedinica s najvećom učestalošću pojavljivanja 691 put. S druge strane, 71 jedinica se u korpusu pojavila manje od 20 puta.

¹¹⁷ Meterc, Matej, *Slovene paremiological optimum. New empirical research tools and the augmentation of the field of minimum oriented research*, str. 321-322.

¹¹⁸ Đurčo (2006., str. 9-10), navod prema Meterc, Matej, *Slovene paremiological optimum. New empirical research tools and the augmentation of the field of minimum oriented research*, str. 323.

¹¹⁹ Meterc, Matej, *Slovene paremiological optimum. New empirical research tools and the augmentation of the field of minimum oriented research*, str. 323.

Usporedbe učestalosti i poznatosti slovenskih paremioloških jedinica potvrdile su zapažanje da učestale poslovice nastoje biti poznate, dok se poznate poslovice ne moraju nužno pojavljivati često. Niska učestalost koju je ovaj korpus pokazao za neke jedinice je većinom rezultat razlike između usmene i pisane uporabe paremioloških jezičnih jedinica. Treba napomenuti da jezični korpusi uglavnom obuhvaćaju tekstove iz publicističkih žanrova, a to svakako ima utjecaj na distribuciju i učestalost poslovice.¹²⁰ Ove činjenice same po sebi pokazuju zašto je dobra ideja da se podaci iz korpusa kombiniraju s podacima iz sociolingvističkih istraživanja.

Slijedeći Đurčov koncept, korelacijom dvaju parametara, učestalosti i poznatosti, dolazimo do vrha sjecišta razine poznatosti na koju ukazuju govornici i učestalost pojavljivanja u korpusu. Vrh slovenskoga optimuma (50 jedinica) ima 30 zajedničkih jedinica s popisom najpoznatijih paremioloških jedinica (paremiološki minimum u klasičnom smislu prema Permjakovu). Deset najpoznatijih jedinica (i 18 od prvih 20) nalaze se u prvih 50 jedinica paremiološkoga optimuma. U nastavku će se na primjerima prikazati određene prednosti koje paremiološki optimum ima u odnosu na minimum. Neke slovenske jedinice koje se jednako učestalo pojavljuju kao i njihove inačice iz stranih jezika ili koje se čak manje učestalo pojavljuju, približavaju se donjem dijelu paremiološkoga optimuma u usporedbi s njihovim mjestom u paremiološkome minimumu.¹²¹ Pritom se optimum određuje kao veći skup jedinica koje su raspoređene s obzirom na korelaciju između poznatosti jedinica utvrđenih demografskim istraživanjem i učestalosti jedinica utvrđenih korpusnom analizom,¹²² a minimum kao manji skup najpoznatijih jedinica u nekome jeziku, a koje poznaje veliki postotak govornika.¹²³

¹²⁰ Meterc, Matej, *Slovene paremiological optimum. New empirical research tools and the augmentation of the field of minimum oriented research*, str. 324.

¹²¹ Ibid. str. 325.

¹²² Ibid. str. 320.

¹²³ Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, str. 41.

Veliki broj arhaičnih jedinica se može pronaći ne samo u zbirkama poslovice nego i u nekim rječnicima standardnoga jezika. Prema nekim istraživanjima, više od jedne četvrtine (158 od 599) paremioloških jedinica u „*Standardnom slovenskom rječniku*“ poznato je manje od 50 posto ispitanika.

Uspoređujući demografska i korpusna istraživanja, može se primijetiti da su ispitanici ponekad označavali poznatima i one poslovice koje ne koriste, iako postoji mogućnost da im se samo čine poznatima zbog jedinica slične motivacije, ali prilično različite strukture i značenja. Kao primjeri ističu se poslovice *Brez setve ni žetve* i *Kar kdo seje, to bo tudi žel*, gdje je prva bila poznata 88,3% ispitanika, ali nije potvrđena njezina pojavnost u korpusu FidaPLUS. S druge strane, druga poslovice je bila poznata 93,3% ispitanika i imala 119 pojavljivanja u korpusu. Svi ovi primjeri pokazuju da podaci o učestalosti poslovice pomažu prilikom stjecanja točnije slike o uporabi poslovice.

Kao i mnogi autori spomenutih članaka u ovome radu, i Meterc se kritički osvrće na podatke koji su dostupni u jezičnim korpusima. On također govori o činjenici da jezični korpusi ne sadrže informacije ili podatke o jeziku zbog toga što uključuju samo pisani jezik, što je zapravo samo mali dio svakodnevne komunikacije.¹²⁴ Zbog njegove nedovoljne razvijenosti, Meterc naglašava da bi bilo potrebno proširiti podatke u korpusu govornoga jezika kako bi se pojavnost mogla usporediti i između pisanoga i govornoga jezika jer postoji ideja o uspostavljanju optimuma za govorni jezik i optimuma koji bi bio kombinacija govornoga i pisanoga. Naposljetku, autor ističe važnost uspostavljanja minimuma i optimuma kao koncepta dinamične sfere aktivne paremiologije, kao i daljnjih istraživanja na području rečenične frazeologije.¹²⁵

¹²⁴ Meterc, Matej, *Slovene paremiological optimum. New empirical research tools and the augmentation of the field of minimum oriented research*. str. 326.

¹²⁵ Ibid. str. 334.

4.1.4. Istraživanje Erle Hallsteinsdóttir i sur. o frazemima u njemačkome jeziku

Hallsteinsdóttir, Šajankova i Quasthoff svojim su istraživanjem i radom predstavili prijedlog frazeološkoga optimuma za njemački kao strani jezik koji je vrlo dobro prihvaćen među jezikoslovcima. Na temelju dvaju neovisnih istraživanja došli su do popisa od 143 česta i dobro poznata idioma. Riječ je o istraživanju učestalosti njemačkih frazema u korpusu Deutscher Wortschatz i istraživanju poznatosti njemačkih frazema među izvornim govornicima njemačkoga jezika.¹²⁶ Autori za istraživanu jezičnu građu koriste termin frazeologizam, a tu se uglavnom radi o leksikaliziranim višerječnim složenicama koje se u istraživanju nazivaju frazeoleksemima, idiomima skupine riječi ili frazeologizmima u užem smislu.¹²⁷ Za te se leksičke jedinice u ovome radu, kako je i ranije navedeno, koristi u hrvatskoj frazeologiji ustaljeni termin frazem.

Istraživanje čestotnosti izvorno je provedeno kao osnova za odabir njemačkih frazema za dvojezičnu frazeološku bazu. Frazemi za istraživanje su preuzeti iz dvaju tada dostupnih rječnika njemačkoga kao stranoga jezika, a građa je nadopunjena frazemima iz drugih rječnika za njemački kao strani jezik, ali i udžbenika i vježbenica. Taj je izbor obuhvatio veliki dio onih najčešćih i uobičajenih frazema u njemačkome jeziku. Sveukupan popis sastojao se od 6000 različitih frazema. Oni su provjeravani na pojavnost u korpusu Deutscher Wortschatz. U to je vrijeme korpus na kojemu se temelji leksikon imao oko 21 milijun rečenica s 230 milijuna tekućih riječi. 2005. godine su rezultati ovoga istraživanja bili nadopunjeni, a tada je korpus imao gotovo dvostruko više teksta u odnosu na 2002. godinu.¹²⁸

Istraživanja čestotnosti, poput prethodno navedenih, pružaju samo osnovu za odabir frazema u didaktičke i leksikografske svrhe, u ovome primjeru

¹²⁶ Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 117.

¹²⁷ Ibid. str. 118.

¹²⁸ Ibid. str. 119.

njemačkoga kao stranoga jezika, ali to ne bi trebao biti jedini kriterij. Zbog toga što se time uzima u obzir samo manji dio frazeologije te zbog nerazlikovanja slobodne sveze riječi i frazema i nemogućnosti konstruiranja jasnoga obrasca za pretraživanje, potrebno je provoditi i ručnu analizu dobivenih informacija, a ovakve vrste istraživanja odnose se na pisani jezik i ne uzima se u obzir govorni jezik. Zbog toga se ovim rezultatima ne mogu dati podaci o usmenoj uporabi frazema. Međutim, da bi se ovi nedostaci barem djelomično nadoknadili, pri odabiru i obradi frazema moraju se koristiti i druge metode, a jedna od njih je empirijsko ispitivanje izvornih govornika o njihovoj upoznatosti s frazemima.¹²⁹

Takvo je istraživanje provedeno s 1112 njemačkih frazema i sa 101 ispitanikom u sklopu doktorskoga projekta na sveučilištu u Bratislavi. U upitnicima su ispitanici kojima je njemački materinski jezik zamoljeni da navedu stupanj poznavanja njemačkih frazema. Cilj istraživanja bio je dokumentirati poznatost frazema koje aktivno koriste izvorni govornici njemačkoga jezika, posebice u svakodnevnoj komunikaciji. Ti bi rezultati trebali biti temelj za razvoj frazeološke kompetencije u njemačkome kao stranome jeziku.¹³⁰

Frazeološki korpus anketnoga istraživanja nastao je usporedbom pet frazeoloških udžbenika i vježbenica i dopunjen je vlastitim audio-zapisima. Budući da zbog korištenih izvora nije bilo moguće ispitanicima predstaviti sve frazeme, ti su udžbenici i vježbenice potom uspoređivani, te su naposljetku u upitnik uključeni frazemi koji se najčešće pojavljuju. Međutim, kao što se moglo i očekivati, korištenje učestalosti pojavljivanja u udžbenicima kao kriterij odabira za upitnik, pokazalo se diskutabilnim jer se samo nekoliko frazema pojavilo u svim udžbenicima, a u mnogim od snimljenih audio-uzoraka navedeni su samo jednom ili dvaput. Nakon što nije pronađen nikakav dodatni kriterij koji bi

¹²⁹ Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 120.

¹³⁰ Ibid. str. 121.

osigurao uklanjanje samo nepoznatih frazema, dvostruko pojavljivanje određeno je kao kriterij njihova uključivanja.¹³¹

Upitnik je razvijen na temelju postojećih istraživanja o poznavanju poslovice koje su proveli Chlosta i sur. 1994. godine i Āurčo 2001. godine te na temelju istraživanja o poznavanju frazema koje su proveli Āurčo 1994. godine i Hallsteinsdóttir 2001. godine. Odgovori koje su ispitanici trebali označiti bili su:

1. Ne znam ovaj izraz.
2. Znam ovaj izraz (ćuo/proćitao sam ga prije), ali ga ne koristim u svome jeziku.
3. Znam ovaj izraz i sam ga koristim (ili bih mogao zamisliti da bih ga koristio u odrećenim situacijama).
4. Znam drugu varijantu i a) koristim je; b) ne koristim je.¹³²

Autori istiću da je važno napomenuti da je svakako lakše odlućiti je li neki frazem poznat, tj. da se govornik, odnosno ispitanik s njim već susreo, ćuvši ga ili proćitavši, nego odgovoriti na pitanje je li upotrebljavan u vlastitome govoru. To zahtijeva odrećeni stupanj jezićne refleksije jer se pojedinaćni unosi procjenjuju subjektivno i metakomunikacijski bez ikakvog jezićnog konteksta. Ovim se pristupom takoćer postavlja pitanje u kojoj je mjeri ispitanik sposoban promišljati o vlastitoj upotrebi jezika, ali i je li njegova procjena ovoliko opsećnih upitnika izvedena mehanićki. Takoćer postoji rizik da će tijekom obrade interes i metajezićna refleksija znatno opasti. Ipak, takvi individualno odrećeni ćimbenici predstavljaju odrećeni rizik u gotovo svakom empirijskom istraćivanju. Za ovo istraćivanje treba spomenuti da opcija odgovora „poznata druga varijanta“ nije uzeta u obzir prilikom usporedbe istraćivanja jer taj odgovor ne daje vaćnu informaciju o poznatosti varijante.¹³³

¹³¹ Hallsteinsdóttir, Erla, řajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 121.

¹³² Ibid. str. 122.

¹³³ Ibid. str. 122.

Ponovno se osvrćući na upitnik, on je sadržavao ukupno 1179 frazema, a njihova poznatost bila je raspoređena na sljedeći način:

- 624 frazema aktivno koristi 76-101 ispitanik,
- 335 frazema aktivno koristi 51-75 ispitanika,
- 113 frazema aktivno koristi 26-50 ispitanika,
- 40 frazema aktivno koristi 0-25 ispitanika.¹³⁴

Ti frazemi čine frazeološki korpus za komparativno proučavanje poznatosti i učestalosti.

Još jedno područje u kojemu se o frazeološkom optimumu rijetko govori, a za koje je njegovo određivanje vrlo relevantno, jest leksikografija stranoga jezika. U frazeološkim udžbenicima i rječnicima izbor frazema uvijek je dobro obrazložen, u ovome slučaju riječima Ettingera (1998) u radu Hallsteinsdóttir i suradnika: „...navodno su primjeri odabrani prema učestalosti, dostupnosti, važnosti, kontrastu, odnosu između korisnika i primatelja itd., ali u stvarnosti je njihov odabir prilično proizvoljan.“¹³⁵¹³⁶

Pripremni rad za ova istraživanja je to i potvrdio jer se pokazalo da se samo nekoliko zastupljenih frazema pojavljuje u rječnicima. Definirani frazeološki optimum s preciznim opisima frazema i informacijama o njihovoj poznatosti i učestalosti pružio bi jedinstvenu osnovu za leksikografske priručnike namijenjene učenicima stranoga jezika. Za oba područja također vrijedi da bi definirani optimum rezultirao nestankom rijetkih i nepoznatih frazema iz udžbenika ili rječnika.¹³⁷

¹³⁴ Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 123.

¹³⁵ Ettinger (1998., str. 203), navod prema Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 123.

¹³⁶(prev.a.) „...angeblich werden die Beispiele nach Frequenz, Disponibilität, Wichtigkeit, Kontrastivität, Benutzer- bzw. Adressatenbezug usw. ausgewählt, in Wirklichkeit ist ihre Auswahl jedoch recht willkürlich.“

¹³⁷ Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 123.

U početnome istraživanju Hallsteinsdóttir, Šajankove i Quasthoffa iz 2006. godine postojala su dva kriterija pri odabiru frazeološke građe. Prvi je učestalost u korpusu, a drugi poznatost među izvornim govornicima. Oni su potom podijeljeni u tri razreda:

1. niski – manje od 100 pojavnica u korpusu, odnosno 0-50 ispitanika frazem aktivno koriste,
2. srednji – 100-500 pojavnica, odnosno 51-75 ispitanika aktivno koriste frazem,
3. visoki – preko 500 pojavnica, odnosno 76-101 ispitanik aktivno koristi frazem.¹³⁸

Tablično se to može prikazati kako slijedi:

Učestalost i poznatost	Učestalost u korpusu	Poznatost među izvornim govornicima
Visoka	A preko 500 pojavnica	B 76-101 aktivno koriste
Srednja	C 101-500 pojavnica	D 51-75 aktivno koriste
Niska	E 0-100 pojavnica	F 0-50 aktivno koriste

Tablica br. 1 – Tri razreda učestalosti frazema u korpusu i njihove poznatosti među izvornim govornicima¹³⁹

Ova klasifikacija relevantnosti za frazeološki optimum za njemački kao strani jezik može biti objašnjena na sljedeći način:

1. Skupina AB se odnosi na jezgru frazeološkoga optimuma za njemački kao strani jezik i uključuje 143 frazema visoke učestalosti i visoke poznatosti.
2. Skupina CB se također odnosi na jezgru frazeološkoga optimuma kojoj pripada 258 frazema srednje učestalosti i visoke poznatosti. Autori

¹³⁸ Hoffman, Lea, *Überprüfung eines Phraseologischen Grundwortschatzes – eine explorative Datenanalyse*, str. 65.

¹³⁹ Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 126.

- smatraju da bi se oni trebali poučavati unutar područja jezične produkcije za govorne tekstove i unutar područja jezične recepcije za pisane tekstove.
3. Skupina EB predstavlja 223 frazema koji imaju nisku učestalost i visoku poznatost i za koje se pretpostavlja da pripadaju govornoj produkciji. Ukoliko je to točno, utoliko i ti frazemi pripadaju jezgri frazeološkoga optimuma i odnose se na jezičnu recepciju za govorni jezik, a kod naprednih učenika jezika i na područje jezične produkcije.
 4. Skupina AD uključuje 42 frazema visoke učestalosti i srednje poznatosti. Oni pripadaju tzv. perifernom području frazeološkoga optimuma i odnose se na područje jezične recepcije pisanih tekstova.
 5. Skupina CD se odnosi na 102 frazema srednje učestalosti i srednje poznatosti koji ne pripadaju frazeološkome optimumu, ali bi trebali pripadati pasivnoj frazeološkoj kompetenciji naprednih učenika jezika.
 6. Skupina ED se odnosi na 191 frazem niske učestalosti, ali srednje poznatosti koji ne pripadaju frazeološkome optimumu.
 7. Skupina AF uključuje 8 frazema s visokom učestalosti, a niskom poznatosti. Autori smatraju da bi njih trebalo pomnije ispitati jer bi oni mogli pripadati perifernom području frazeološkoga optimuma, odnosno pasivnoj frazeološkoj kompetenciji.
 8. Skupina CF predstavlja skupinu od 22 frazema srednje učestalosti i niske poznatosti koji ne pripadaju frazeološkome optimumu.
 9. Skupina EF se odnosi na 123 frazema niske učestalosti i niske poznatosti koji također ne pripadaju frazeološkome optimumu njemačkoga jezika.¹⁴⁰

Hallsteinsdóttir i sur. ovom klasifikacijom potvrđuju Āurčove (2001) tvrdnje da se frazeološki optimum može odrediti kao korelacija između učestalosti i poznatosti te da se frazeološki optimum može promatrati kao stupnjevita

¹⁴⁰ Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 127-128.

kategorija, tj. trebao bi biti određen u ovisnosti o razini i stupnju učenja njemačkoga jezika u odnosu na željene jezične vještine.¹⁴¹

Na temelju navedenih devet skupina, autori predlažu da se frazemi iz skupine AB promatraju kao otvorena jezgra ili otvoreno središnje područje frazeološkoga optimuma za njemački kao strani jezik. Međutim, zbog toga što je u ovo istraživanje uključen samo manji dio njemačke frazeologije, autori ističu da to zasigurno nisu jedini frazemi koji bi trebali pripadati toj skupini. Da bi se frazemi s popisa uvrstili u rječnike ili da bi se koristili u nastavi stranih jezika, nužan je njihov detaljan leksikografski opis, provedba međujezičnih usporedbi i didaktička obrada.¹⁴²

4.1.5. Istraživanje Dragane Kuzmanovske i sur. o frazemima u njemačkome i engleskome jeziku

U svome su radu „Phraseological optimum in teaching foreign languages“ Kuzmanovska, Kirova, Ivanova i Mrmaska odabrale 50 najpopularnijih frazema u njemačkome jeziku i njihove ekvivalente u engleskome na temelju prethodno određenoga frazeološkog optimuma, odnosno popisa od 143 najkorištenijih i najpoznatijih frazema u njemačkome jeziku.

Još 1982. godine W. Fleischer, autor djela „Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache“ ukazao je na važnost minimalnog poznavanja frazeologije za mogućnost uspješne komunikacije na stranome jeziku. Upravo je zbog toga izrazio da je poznavanje frazeološkoga optimuma veoma važna za uspješnu komunikaciju u njemačkome i engleskome jeziku, kao dvama najčešće upotrebljavanim jezicima u svijetu.¹⁴³

¹⁴¹ Đurčo (2001., str. 104), navod prema Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 128.

¹⁴² Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, str. 128.

¹⁴³ Fleischer (1982., str. 32), navod prema Kuzmanovska, Dragana, Kirova, Snezana, Ivanova, Biljana, Mrmeska, Viktorija, *Phraseological Optimum in Teaching Foreign Languages*, str. 2509.

2017. godine su Kuzmanovska i sur. preuzeli 45 frazema iz frazeološkoga optimuma opisanoga u prethodno spomenutom istraživanju i ispitale 50 studenata njemačkoga i engleskoga jezika na Filozofskome fakultetu Sveučilišta Goce Delčev u Štipu u Sjevernoj Makedoniji. Njihov je zadatak bio odgovoriti na četiri pitanja u vezi sa svakim od 45 najpoznatijih frazema koji su bili ponuđeni. Studenti su mogli odgovoriti na sljedeće načine:

1. DK - Ne poznajem ovaj frazem.
2. K - Poznajem ovaj frazem (čuo/pročitao sam ga), ali ga ne koristim u komunikaciji.
3. KU - Poznajem ovaj frazem i koristim ga (ili bih ga mogao koristiti u zadanom kontekstu).
4. KEU - Poznajem ekvivalent ovome frazemu u materinskom jeziku i koristim ga.
5. KEDU - Poznajem ekvivalent ovome frazemu u materinskom jeziku, ali ga ne koristim.¹⁴⁴

Cilj ovoga istraživanja je bilo uspostavljanje frazeološkoga optimuma koji bi pomogao studentima/učenicima stranih jezika, u ovome slučaju njemačkoga i engleskoga, i dobiti predodžbu o najreprezentativnijim i najpoznatijim frazemima u njemačkome i engleskome jeziku koje bi svaki poznavalac tih jezika trebao imati u svome vokabularu.¹⁴⁵

Nakon analize studentskih odgovora zaključeno je da su studenti svjesni važnosti frazema u procesu učenja stranoga jezika i da pokušavaju steći više informacija o njima iz rječnika, putem internetskih stranica ili pomoću informacija dobivenih od nastavnika. Nakon provedbe istraživanja javlja se i zabrinutost zbog nedovoljne uključenosti frazema u leksik udžbenika za strane jezike zbog čega nastavnici moraju uložiti dodatni napor kako bi učenici stekli

¹⁴⁴ Kuzmanovska, Dragana, Kirova, Snezana, Ivanova, Biljana, Mrmeska, Viktorija, *Phraseological Optimum in Teaching Foreign Languages*, str. 2510.

¹⁴⁵ Ibid. str. 2510.

znanje o stranojezičnoj frazeologiji. Postoji i potreba za odgovarajućim pristupom u procesu poučavanja i za razvojem odgovarajućih metoda za uspješnu primjenu frazeoloških nastavnih sadržaja u poučavanju inih jezika.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Kuzmanovska, Dragana, Kirova, Snezana, Ivanova, Biljana, Mrmeska, Viktorija, *Phraseological Optimum in Teaching Foreign Languages*, str. 2511-2512.

5. Zaključak

S obzirom na to da je jezik aktivan i složen društveni konstrukt, u poučavanju i učenju jezika postoji neprestana potreba za inovativnim i različitim pristupima. Jedna od njih je i potreba za razlikovanjem aktivnoga od pasivnoga leksika. Misleći na frazeme, postavlja se pitanje kako saznati koji su frazemi dijelom aktivnoga leksika, a koji pripadaju pasivnome leksiku. Jedan od načina na koji se može doći do odgovora na nj je ispitivanje izvornih govornika o poznatosti odabranih frazema čime se mogu prikupiti aktualni podaci. To može rezultirati potvrdom izlaska nekih frazema iz aktivne upotrebe i prelaskom u pasivni i arhaični leksik.

Na pitanja što, zašto i kako, koja su se istaknula u uvodu ovoga rada, a vezana su uz pristup poučavanju frazema u nastavi inih jezika, pokušali su se oblikovati odgovarajući odgovori. Nakon razmatranja metoda i rezultata u istraživanjima provedenima na području uspostavljanja frazeološkoga minimuma i optimuma koja su predstavljena u ovome radu, zaključuje se da bi u nastavi hrvatskoga kao inoga jezika bilo potrebno poučavati učestale i poznate frazeme koji bi bili dijelom hrvatskoga frazeološkog minimuma ili optimuma. Zašto baš ti frazemi? Zbog toga što bi ovladavanje baš tim, odabranim frazemima učenicima hrvatskoga kao inoga jezika uvelike olakšalo svakodnevnu komunikaciju i razumijevanje hrvatskoga jezika. Nakon predstavljanja odabranih dosad provedenih istraživanja moguće je odgovoriti i na pitanje kako, odnosno na koji način i kojim metodama doći do hrvatskoga frazeološkog minimuma/optimuma. Istaknule su se neke metode koje bi bile korisne za uspostavljanje takvoga popisa učestalih i poznatih frazema. Autori ističu da je najbolje kombinirati empirijsko demografsko istraživanje, odnosno upitnik kao istraživačku metodu s analizom u opsežnim korpusima. U radu se kao primjer takva pristupa navodi kombinacija dvaju kriterija – kriterij poznatosti paremiološke građe među ispitanicima te njihova učestalost. Izdvaja se i model

koji uključuje korištenje više vrsta empirijskih istraživanja s velikim brojem jedinica temeljenim na ispunjavanju upitnika s ponuđenim odgovorima.

Prije izrade upitnika potrebno je izvršiti analizu u opsežnim korpusima, rječnicima, udžbenicima ili zbirkama. To se može učiniti i pretraživanjem frazema pomoću leksema koji su njihovim sastavnicama i, kasnije, korištenjem konstrukcijskih formula. S obzirom na to da su jezični korpusi uglavnom temeljeni na pisanim izvorima, što se smatra samo malim dijelom jezika i svakodnevne komunikacije, pri uspostavljanju bi frazeološkoga minimuma i optimuma bilo korisno uključiti i govorni korpus. Iako su neki razgovorni frazemi potvrđeni u rječnicima, velik je broj onih koji to nisu, a koji se ostvaruju u govoru i čije bi značenje trebalo poznavati da bi komunikacija neizvornih govornika bila uspješna. Upitnici mogu sadržavati djelomičnu prezentaciju teksta s prvim ili drugim dijelom frazema koji nedostaje ili mogu biti sastavljeni prema modelu potpune prezentacije teksta s pet mogućih odgovora i navođenjem vlastitih inačica. Takvim bi se upitnikom dobile informacije o pasivnom i aktivnom poznavanju frazema te bi se mogli odrediti razni minimumi s obzirom na određene čimbenike kao što su dob, stupanj obrazovanja, područje u kojemu se učenici nalaze ili žive i sl. Takvo se viđenje podudara s mišljenjem da je frazeme potrebno poučavati i prije dostizanja C1 ili C2 razine poznavanja jezika prema Zajedničkom europskom referentnom okviru za jezike, što bi uz pomoć raznih minimuma bilo omogućeno. Ističe se i važnost postojanja razrađenoga računalnog programa s opcijom filtriranja demografskih čimbenika u postupku uspostavljanja frazeološkoga minimuma i optimuma.

Ističe se i korištenje četverokodnoga sustava u takvome programiranju kojim bi se dobili bolji i relevantniji rezultati o odstupanjima na nekim jezikoslovnim razinama. Na taj bi se način prikupili i aktualni podaci o frazemskim inačicama iz različitih područja Hrvatske. Zanimljivo je kako svako otkriće otvara nove vidike i mogućnosti. S tim u vezi, prethodno navedeni podaci

bi mogli poslužiti kao polazište za daljnja slična istraživanja temeljena na frazeološkim i dijalektološkim postavkama i načelima.

Svako od predstavljenih istraživanja ima svoje prednosti i nedostatke. Neke od njih su u ovome radu izdvojene te su predmetom opširnijega razmatranja. Zaključno se dolazi do stava da bi se kombinacijom više njih mogao uspješno uspostaviti hrvatski frazeološki minimum/optimum.

6. Popis literature

Knjige:

1. Ellis, Nick, *Constructions, chunking, and connectionism: The emergence of second language structure*, u: Doughty i Long, ur. *Handbook of Second Language Acquisition*, Oxford: Blackwell, 2001.
2. Filipović Petrović, Ivana, *Kada se sretnu leksikografija i frazeologija. O statusu frazema u rječniku*, Srednja Europa, Zagreb, 2018.
3. Fink-Arsovski, Željka, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, FF Press, Zagreb, 2002.
4. Fleischer, Wolfgang, *Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache*, VEB Bibliographisches Institut, Tübingen, 1982.
5. *Hrvatski B2: Opisni okvir referentne razine B2*, ur. Milvia Gulešić Machata i Ana Grgić, FF Press, Zagreb, 2015.
6. Kovačević, Barbara, *Hrvatski frazemi od glave do pete*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2012.
7. Lewis, Michael, *Implementing the Lexical Approach. Putting Theory into Practice*. Language Teaching Publications, London, 1998.
8. Macan, Željka, *U četiri oka: o hrvatskim frazemima s brojevnim sastavnicom*, Filozofski fakultet u Rijeci, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2022.
9. Menac, Antica, *Hrvatska frazeologija*, Knjigra, Zagreb, 2007.
10. Nation, Ian Stephen Paul, *Learning vocabulary in another language*, Cambridge University Press, 2001.
11. Ordulj, Antonia, *Kolokacije u hrvatskom kao inom jeziku: Uvid u receptivno i produktivno znanje imenskih kolokacija u hrvatskom kao inom jeziku*, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb, 2018.
12. Read, John, *Assessing Vocabulary*, Cambridge University Press, 2000.
13. Thornbury, Scott, *How to teach vocabulary*, UK: Bluestone Press, 2002.

14. Visinko, Karol, *Zvona zvone jer su potezana: primjena poslovice u nastavi hrvatskoga jezika, jezičnoga izražavanja i književnosti*, Profil International, Zagreb, 2018.
15. *Zajednički europski referentni okvir za jezike: učenje, poučavanje, vrednovanje (ZEROJ)*, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

Članci i ostali radovi:

1. Aleksa Varga, Melita, Hrisztova-Gotthardt, Hrisztalina, *Towards a Croatian Paremiological Minimum/Optimum: A Work in Progress*, Slavofraz 2018: Frazeologija, učenje i poučavanje, ur. Željka Macan i Sandra Jukić, str. 11-24, Rijeka, Filozofski fakultet u Rijeci, 2019. Preuzeto s http://izdavastvo.ffri.hr/wp-content/uploads/2019/06/Slavofraz-2018_FINAL.pdf, 10. prosinca 2020.
2. Aleksa Varga, Melita, Keglević, Ana, *Hrvatske poslovice u slavenskome okruženju: određivanje hrvatskoga paremiološkog minimuma i optimuma*, Slavia Centralis, 13 (1), str. 40-51, 2020. Preuzeto s <https://www.bib.irb.hr/1068960>, 22. siječnja 2021.
3. Čavar, Ana, Vidović Bolt, Ivana, *Phraseological Competence and Stability of Structure in Phraseological Units*, Applied Linguistics Perspectives on Reproducible Multiwords Units: Foreign Language Teaching and Lexicography, ur. Szerszunowicz Joanna i Gorlewska Ewa, str. 13-30, University of Bialystok Publishing House, Bialystok, 2020. Preuzeto s https://repozytorium.uwb.edu.pl/jspui/bitstream/11320/10845/1/A_Cavar_I_Vidovic_Bolt_Phraseological_Competence_and_Stability_of_Structure.pdf, 5. srpnja 2021.
4. Đurčo, Peter, *Bekanntheit, Häufigkeit und lexikographische Erfassung von Sprichwörtern. Zu parömiologischen Minima für DaF*, ur. Häcki Buhofer, Annelies/Burger, Harald/Laurent, Gautier, *Phraseologiae Amor. Aspekte*

- europäischer Phraseologie, Schneider Verlag, Baltmannsweiler, (=Phraseologie und Parömiologie 8), str. 99-106, 2001.
5. Ďurčo, Peter, *Methoden der Sprichwortanalysen oder Auf dem Weg zum Sprichwörteroptimum*, U: Phraseology in Motion. Methoden und Kritik. Akten der Internationalen Tagung zur Phraseologie (Basel, 2004), ur. A. H. Buhofer and H. Burger, Schneider Verlag, Baltmannsweiler, str. 3–20, 2006.
 6. Ďurčo, Peter, *Empirical Research and Paremiological Minimum*, ur. Hrisztalina Hrisztova-Gotthardt, Melita Aleksa Varga. Introduction to Paremiology: A Comprehensive Guide to Proverb Studies, De Gruyter, Warsaw, str. 183–205, 2015a.
 7. Ďurčo, Peter, *The Concepts of Paremiological Minimum and Paremiological Optimum*, ur. Rui J. B Soares, Outi Lauhakangas. Proceedings of the Eighth Interdisciplinary Colloquium on Proverbs. IAP, Tavira, str. 326–339, 2015b.
 8. Ellis, Nick, *Frequency effects on language processing*, SSLA, 24, str. 143-188, 2002.
 9. Ellis, Nick, *What can we count in language, and what counts in language acquisition, cognition and use?* U: S. Th. Gries i D.S. Divjak, ur. Frequency effects in language learning and processing, vol. 1, Mouton de Gruyter, Berlin, str. 7-34, 2012.
 10. Ettinger, Stefan, *Einige Überlegungen zur Phraseodidaktik*, ur. Wolfgang Eismann, EUROPHRAS 95. Europäische Phraseologie im Vergleich: Gemeinsames Erbe und kulturelle Vielfalt. Bochum, (= Studien zur Phraseologie und Parömiologie 15), str. 201-217, 1998.
 11. Fink, Željka, *Neke odrednice kolokvijalnog frazeologizma*, Strani jezici, XV/I., Zagreb, 1986.
 12. Giel, Karina, *Analiza frazeoloških pogrešaka u učenju hrvatskoga kao inog jezika na primjeru studenata iz Poljske*, Komparativnoslavističke

- lingvokulturalne teme, ur. Pintarić Neda, Čagalj Ivana i Vidović Bolt Ivana, str. 83-90, Srednja Europa, Zagreb, 2019.
13. Grzybek, Peter, *The Popularity of Proverbs. A Case Study of the Frequency Familiarity Relation for German*, ur. Soares, Rui J.B., Lauhakangas, Outi, Proceedings of the Second Interdisciplinary Colloquium on Proverbs. IAP, Tavira, str. 214–229, 2009.
 14. Gulešić Machata, Milvia, *Ovladavanje frazemima u hrvatskom kao drugom i stranom jeziku*, Jihoslovenska frazeologie kontrastivne, ur. Krejčí Pavel i Krejčova Elena, str. 73-79, Filozofická fakulta Masarykova univerzita, 2016. Preuzeto s https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/136758.pdf, 11. siječnja 2021.
 15. Hallsteinsdóttir, Erla, Šajánková, Monika, Quasthoff, Uwe, *Phraseologisches Optimum für Deutsch als Fremdsprache: Ein Vorschlag auf der Basis von Frequenz- und Geläufigkeitsuntersuchungen*, Linguistik Online Bd. 27, Nr. 2, str. 117–136, 2006. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/255980671_Phraseologisches_Optimum_fur_Deutsch_als_Fremdsprache_Ein_Vorschlag_auf_der_Basis_von_Frequenz-_und_Gelaufigkeitsuntersuchungen, 6. lipnja 2023.
 16. Henriksen, Birgit, *Three dimensions of vocabulary development*, SSLA, 21, 303-317, 1999.
 17. Hoffman, Lea, *Überprüfung eines Phraseologischen Grundwortschatzes – eine explorative Datenanalyse*, Kalbotyra, Vilnius University Press, str. 61-75, 2020. Preuzeto s <https://www.redalyc.org/journal/6939/693974275003/693974275003.pdf>, 7. lipnja 2023.
 18. Hrnjak, Anita, Ribarova, Slavomira, *Didaktički potencijal vizualne prezentacije frazema u poučavanju frazeologije*, Slavofraz 2018: Frazeologija, učenje i poučavanje, ur. Željka Macan i Sandra Jukić, str. 83-

- 100, Rijeka, Filozofski fakultet u Rijeci, 2019. Preuzeto s http://izdavastvo.ffri.hr/wp-content/uploads/2019/06/Slavofraz-2018_FINAL.pdf, 10. prosinca 2020.
19. Kacjan, Brigita, *Frazeofil ili frazeofob – postoji li uopće izbor? Kvalitativno empirijsko istraživanje*, Jezikoslovlje, vol. 14, br. 1, str. 47-63, 2013. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/clanak/151960>, 27. lipnja 2023.
20. Kuzmanovska, Dragana, Kirova, Snezana, Ivanova, Biljana, Mrmeska, Viktorija, *Phraseological Optimum in Teaching Foreign Languages*, INTED2019 Proceedings, str. 2509-2512, 2019. Preuzeto s https://www.researchgate.net/publication/332801854_INTED_2019_Phraseological_Optimum, 11. siječnja 2021.
21. Mance, Nina, Trtanj, Ivana, *Noviji razgovorni frazemi*, Jezik, 57., str. 175-184, 2020. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/197615>, 13. veljače 2023.
22. Matulina, Željka, *Paremija u hrvatskom i njemačkom televizijskom programu*, Fluminensia, god. 17, br. 2, str. 67-84, 2005. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/4345>, 22. lipnja 2023.
23. Menac, Antica, *O strukturi frazeologizma*, Jezik, god. 18, br. 1, str. 1-4, 1970. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/78472>, 5. srpnja 2021.
24. Menac, Antica, *Svoje i posuđeno u frazeologiji*, Strani jezici: časopis za unapređenje nastave stranih jezika, god. 1, br. 1, Sekcija za strane jezike Hrvatskog filološkog društva, Školska knjiga, Zagreb, str. 9–18, 1972.
25. Meterc, Matej, *Slovene paremiological optimum. New empirical research tools and the augmentation of the field of minimum oriented research*, Proverbium 33, str. 319-338, 2016. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/file/403013>, 7. lipnja 2023.
26. Mieder, Wolfgang, *Proverbs Everyone Ought to Know: Paremiological Minimum and Cultural Literacy*, Ur. Wolfgang Mieder, Proverbs Are Never Out of Season: Popular Wisdom in the Modern Age, Oxford University Press, New York, str. 41–57, 1993.

27. Mokienko, Valerij M., *Russisches parömiologisches Minimum: Theorie oder Praxis*, ur. Kathrin Steyer, Sprichwörter multilingual. Theoretische, empirische und angewandte Aspekte der modernen Parömiologie, Narr Verlag, Tübingen, str. 79–98, 2012.
28. Permjakov, Grigorii L'vovich, *On the Question of a Russian Minimum*, Proverbium 6, str. 93–102, 1989.
29. Petrović, Bernardina, *Razvijanje kolokacijske kompetencije u hrvatskome kao stranom i drugom jeziku*, Strani jezici 36, str. 31-38, 2007.
30. Schmitt, Norbert, Wun Ching Ng, Janice i Garras, John, *The Word Associates Model: Validation Evidence*. Language Testing 28 (1), str. 105-126, 2011.
31. Turk, Marija, *Naznake o podrijetlu frazema*, Fluminensia, god. 6, br. 1-2, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rijeka, str. 37-47, 1994. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/132167>, 5. srpnja 2021.
32. Udier, Sanda Lucija, Gulešić Machata, Milvia, *Što i kako poučavamo kad poučavamo kulturu*, Komparativnoslavističke lingvokulturalne teme, ur. Pintarić Neda, Čagalj Ivana i Vidović Bolt Ivana, str. 377-382, Srednja Europa, Zagreb, 2019.
33. Vajs, Nada, Žic-Fuchs, Milena, *Definicija i frazem u jednojezičnom rječniku*, Filologija 30-31, Zagreb, str. 363-368, 1998.
34. Vidović Bolt, Ivana, *O mogućnostima poučavanja i usvajanja hrvatskih frazema. Prvi, drugi, ini jezik: hrvatsko-makedonske usporedbe*. Zbornik, ur. Lidija Cvikić i Elena Petroska, str. 252-264, Zagreb, Hrvatsko filološko društvo, 2013.
35. Qian, David, *Depth of vocabulary knowledge: Assessing its role in adults' reading comprehension in English as a second language*, Doctoral thesis, 1998.

7. Sažetak

Budući da su neovladavanjem frazemima neizvornim govornicima/učenicima hrvatskoga kao inog jezika uspješna komunikacija i razumijevanje jezika donekle otežani, javlja se potreba za uspostavljanjem popisa s minimalnim ili optimalnim brojem frazema kojim bi oni trebali ovladati da bi komunikacija s izvornim govornicima bila što prirodnija. Takav popis se naziva hrvatski frazeološki minimum ili optimum. Što (koje frazeme), zašto (baš te frazeme) i kako (na koji način i kojim istraživačkim metodama) doći do toga popisa učestalih i poznatih frazema, pitanja su na koja se željelo odgovoriti u ovome radu. Ovim se diplomskim radom želi postaviti svojevrsan teorijski temelj za potencijalna istraživanja i uspostavljanje hrvatskog frazeološkog minimuma i optimuma, u nadi da će se to i ostvariti.

Ključne riječi

Frazemi, frazeologija, hrvatski frazeološki minimum i optimum, istraživanje, istraživačke metode, ovladavanje frazemima, hrvatski kao drugi ili strani jezik

8. Naslov i ključne riječi

Title: Step by Step towards a Croatian Phraseological Minimum/Optimum

Key words: Idioms, phraseology, Croatian phraseological minimum and optimum, research, research methods, acquisition of idioms, Croatian as a second or foreign language